Kohti kestäviä valintoja - Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi

Kansallisen kestävän kehityksen strategian seurantaindikaattorit ja niiden osoittama kehityssuunta: kuvaus, tavoitteet ja tulkinta

Kestävän kehityksen indikaattoriverkko

1. Tasapaino luonnonvarojen käytön ja suojelun välillä

Environmental Performance Index, EPI

Kuvaus:

Environmental Performance Index, EPI tarkastelee kahta laajaa kokonaisuutta: 1. ihmisiin kohdistuvien haitallisten ympäristövaikutusten vähentämistä sekä 2. ekosysteemien elinkelpoisuuden vahvistamista ja luonnonvarojen kestävään käyttöä. Kumpaakin kokonaisuutta tarkastellaan arvioitavassa maassa toteutetun ympäristöpolitiikan ja kestävän kehityksen näkökulmasta. Nämä kaksi pääkokonaisuutta jaetaan vielä kuuteen eri politiikkasektoriin, jotka ovat: ympäristöterveys, luonnon monimuotoisuus, kestävä energiantuotanto, vesivarannot, ilman laatu ja luonnonvarat. Ympäristöpolitiikan toteutumista tarkastellaan indikaattoreilla, joita verrataan ennalta määriteltyyn tavoitteeseen ja etäisyys pisteytetään. Tavoite perustuu eri kriteereihin ja asiantuntija-arvioon. EPI-indeksin tulkinnanvaraisia kohtia ovat asiantuntija-arvion lisäksi eri indikaattoreiden painotus. Lisäksi indeksiä on kritisoitu teoreettisen pohjan puutteesta.

Kansallisessa kestävän kehityksen strategiassa on käytetty Yalen ja Columbian yliopistojen Maailman talousfoorumille (World Economic Forumin, WEF) laatimaa ympäristön kestävyyden indeksiä **Environmental Sustainability Index, ESI**. Suomi sijoittui ensimmäiseksi vuosina 2001, 2002 ja 2005. ESI-indeksiä ei enää päivitetä, joten käytössä on nyt EPI -indeksi

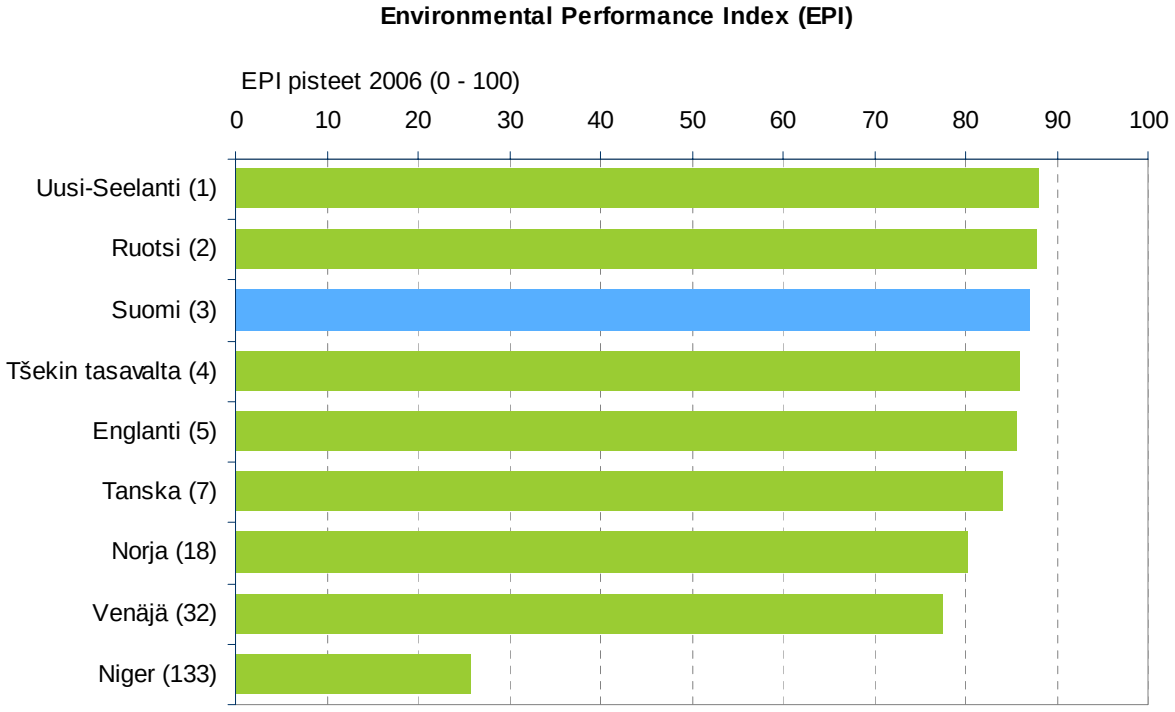

Lähde: Yalen ja Columbian yliopistot

Tavoite:

Yhteiskuntaa kehitetään aktiivisesti niin, että Suomi voi joustavasti sopeutua muuttuvaan globaaliin toimintaympäristöön ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Menestyminen muuttuvassa maailmassa vaatii Suomea kehittymään yhä enemmän tietämys- ja innovaatioyhteiskunnaksi, jossa hyödynnetään ja kehitetään kansallisia vahvuuksia: koulutusta ja osaamista, teknologiaa, hyvää hallintoa, korkeaa ympäristönsuojelun tasoa sekä omien luonnonvarojen kestävää käyttöä. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

EPI:n mukaan Uusi-Seelanti on ympäristöpolitiikan toteuttamisen kärjessä ja seuraavina Ruotsi ja Suomi kolmantena. Erot kärkimaiden välillä ovat vähäisiä. Euroopan maista heikoimmin sijoittuu Belgia ja viimeiseksi sijalle 133 jää Niger.

EPI:n tulosten mukaan hyvä hallinto kytkeytyy hyvään ympäristöpolitiikkaan. Ne maat, jotka ovat kärjessä kilpailukyvyssä, ovat kärjessä ympäristöpolitiikan toteutumisessakin.

Human Development Index, HDI

Kuvaus:

Inhimillinen kehitys on prosessi, joka laajentaa ihmisen valinnan mahdollisuuksia käyttää hyväkseen omia lahjojaan ja kehitysmahdollisuuksiaan. Kolme inhimillisen kehityksen kannalta olennaista perusedellytystä ovat: elää pitkä terveellinen elämä, saada tietoa ja päästä käsiksi riittävään elintasoon tarvittaviin resursseihin. Jos näihin ei ole mahdollisuutta, ihmisen valinnanmahdollisuudet laajemminkin elämässä kaventuvat. Inhimillinen kehitys on paljon muutakin. Ihmiset pitävät tärkeinä monia muita valintoja, jotka vaihtelevat poliittisista, taloudellisista ja sosiaalisista mahdollisuuksista luovuuteen, oman elämän hallintaan ja yhteisöön kuulumisen tunteeseen. Inhimillinen kehitys parhaimmillaan johtaa ihmisoikeuksien laajamittaiseen toteutumiseen

Maan hyvä taloudellinen kehitys ei aina kerro suoraan kansalaisten hyvinvoinnista. Maiden hyvinvoinnin kehitystä on taloudellisten mittareiden ohella seurattu muun muassa inhimillisen kehityksen indeksin **Human Development Index, HDI** avulla. HDI mittaa maan keskivertosaavutuksia kolmella inhimillisen kehityksen ulottuvuudella, jotka ovat väestön terveys (elinajanodote), koulutustaso ja aineellinen elintaso (bruttokansantulo asukasta kohden).

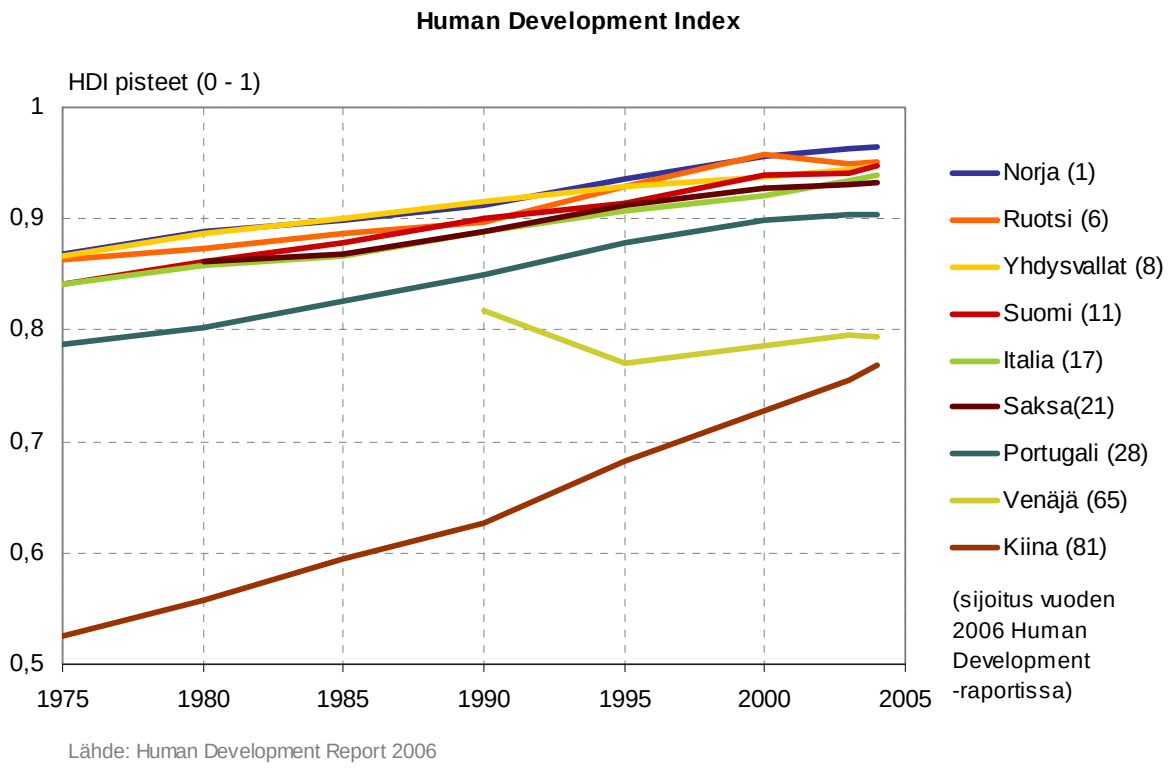

Tavoite:

Kestävässä yhteiskunnassa yhteiskunnalla on vastuu peruspalveluiden ja perusturvanjärjestämisestä samalla kun aktiiviset kansalaiset ottavat vastuuta omasta ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnista taloudellisesti ja ympäristön kannalta kestävällä tavalla. Yhteiskunnan on luotava mahdollisuudet yksilön omatoimisuudelle, oman elämän hallinnalle ja toiminnalle paikallisyhteisöissä. Kansalaiset ovat sitoutuneet kestävään elämäntapaan ja osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnan kehittämiseen. He osaavat punnita käytännön tilanteissa valintojen ekologisia, taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia niin paikallisesti kuin maailmanlaajuisestikin. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Vuodesta 1990 alkaen Suomi on ollut vaihdellen sijoilla 5 (1995) -14 (2003). Vuoden 2006 Inhimillisen kehityksen raportin mukaan Suomi on maailman maiden joukossa sijalla 11. Maamme sijoitusta heikentää erityisesti miesten suhteellisen alhainen elinajanodote. Parhaiten vertailussa on menestynyt Norja ja huonoimmin Niger, joka on sijalla 177.

Kasvihuonekaasupäästöt

Kuvaus:

Maapallon ilmakehä toimii kasvihuoneen tavoin. Se päästää auringon valon lävitseen mutta pitää osan maanpinnasta heijastuvasta lämmöstä sisällään. Tätä kutsutaan kasvihuoneilmiöksi. Jos kasvihuoneilmiötä ei olisi, maapallon keskilämpötila olisi -17 astetta, kun se nyt on +15 astetta. Kasvihuoneilmiö on luonnollinen asia ja se pitää maapallon lämpötilan elämälle suotuisana. Ihmisen toiminta kuitenkin tuottaa ilmakehään lisää kasvihuonekaasuja, joista tärkeimmät ovat hiilidioksidi (CO^2), metaani (CH^4), dityppioksidi (N_2O, typpioksiduuli tai ilokaasu) ja eräät halogenoidut hiilivedyt. Indikaattori **Kasvihuonekaasupäästöt** mittaa ihmistoiminnan aiheuttamia paineita kasvihuoneilmiön voimistumiseen ja ilmastonmuutoksen etenemiseen.

Kasvihuoneilmiön voimistuminen aiheuttaa ilmastonmuutoksen, joka on yksi vakavimmista maailmanlaajuisista ympäristöuhkista. Ilmaston lämpenemisen vaikutuksia ovat esimerkiksi

merenpinnan tason vaihtelut, kuivuus sekä erilaisten säiden ääri-ilmiöiden, kuten myrskyjen, tulvien ja pitkien hellejaksojen yleistyminen.

Hiilidioksidin määrä on ihmisen toiminnan seurauksina kasvanut kolmanneksella esiteolliseen aikaan verrattuna, ja metaanin pitoisuus on noussut yli kaksinkertaiseksi. Merkittävin päästöjen lähde on fossiilisten polttoaineiden eli hiilen, öljyn ja maakaasun polttaminen energiantuotannossa ja liikenteessä. Kasvihuonekaasuja syntyy myös mm. metsäpaloissa, teollisissa prosesseissa, kaatopaikoilla ja maataloudessa.

Kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi on globaali toiminta välttämätöntä. Suomen osuus EU:n kasvihuonekaasupäästöistä on n. 2 prosenttia ja maailman mittakaavassa osuus on vieläkin pienempi. Henkeä kohti laskettuna päästömme ovat kuitenkin suuria.

Kasvihuonekaasupäästöt

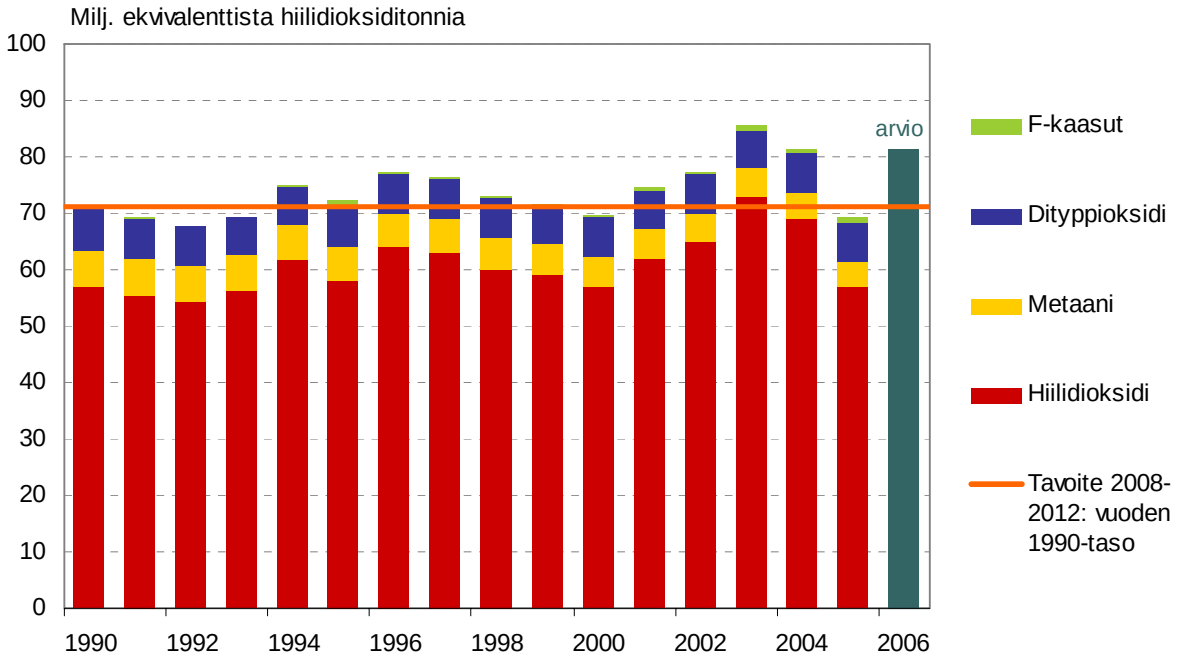

Lähde: Tilastokeskus, Ympäristö ja luonnonvarat

Tavoite:

Ilmastonmuutoksen hillitseminen tulee pitkää säilymään Suomen tärkeimpänä ympäristöpoliittisena painopisteenä. YK:n ilmastonmuutoksen puitesopimuksen (UNFCCC, 1992) tavoitteita täsmentävän Kioton pöytäkirjan mukaan teollisuusmaiden yhteisenä tavoitteena on vähentää kasvihuonekaasupäästöjään keskimäärin 5,2 prosenttia vuoden 1990 tasoon verrattuna vuosina 2008–2012. EU:n sisäisen taakanjaon mukaan Suomi sitoutuu vakiinnuttamaan päästönsä vuoden 1990 tasolle. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Euroopan unioni on sitoutunut vähentämään yksipuolisesti kasvihuonekaasuja vuoteen 2020 mennessä 20 prosentilla vuoden 1990 tasosta ja kasvattamaan uusiutuvan energian osuutta 20 prosenttiin koko unionin alueella vuoteen 2020 mennessä. Näistä velvoitteista myös Suomen on kannettava oma ja oikeudenmukainen vastuu ottaen huomioon jo tehdyt panostukset ja kansalliset olosuhteet. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:
Suomen kasvihuonekaasupäästöt ovat vaihtelivat vuosina 1990–2006 huomattavasti. Vuosittaista vaihtelua selittää pääasiassa tuontisähkön ja kotimaassa fossiilisilla polttoaineilla sekä turpeella tuotetun lauhdesähkön määrä energiankäytössä. Päästöjen suunta on kuitenkin koko ajan ollut nouseva.
Vuonna 2005 kasvihuonekaasupäästöt olivat lähes 3 prosenttia vuoden 1990 päästötason alapuolella ja energiantuotannon päästöt laskivat 33 prosenttia verrattuna vuoden 2004 tilanteeseen. Erinomaisen vesitilanteen vuoksi Suomi pystyi tuomaan ennätyksellisen paljon päästötöntä, vesivoimalla tuotettua energiaa Pohjoismaisilta sähkömarkkinoilta, jolloin kotimaassa

fossiilisilla polttoaineilla ja turpeella tuotettua lauhdesähköä tuotettiin vähemmän. Myös metsäteollisuuden työnseisaus vähensivät energiankulutusta. Vuoden 2006 energiankulutusarviot näyttäisivät osoittavan, että kasvihuonekaasupäästöt olisivat taas palanneet aikaisemmalle tasolle.

Energian kokonaiskulutus

Kuvaus:

Suomessa energiankulutus on asukasta kohden laskettuna EU-maiden korkeimpia. Energiankulutusta lisää muun muassa kylmä ilmasto, harva asutus, runsaasti energiaa kuluttava teollisuus ja korkea elintaso. Pitkät etäisyydet ja hajanainen asutus lisäävät liikenteestä ja kiinteistöjen lämmittämisestä aiheutuvaa energiankulutusta. Suomessa on myös runsaasti energiaa kuluttavaa perusteollisuutta, erityisesti metsäteollisuus käyttää paljon energiaa. Suuresta energiankulutuksesta aiheutuu ongelmia varsinkin, jos energia tuotetaan ilmastonmuutosta edistävillä fossiilisilla polttoaineilla.

Indikaattori **Energian kokonaiskulutus** kuvaa kotimaisten energialähteiden ja tuontienergian kokonaiskulutusta Suomessa. Se sisältää energian tuotantoon ja jalostukseen käytetyt polttoaineet sekä suoraan loppukulutuksessa käytetyn energian, mm. liikennepolttoaineet ja rakennusten lämmityksessä käytetyt polttoaineet.

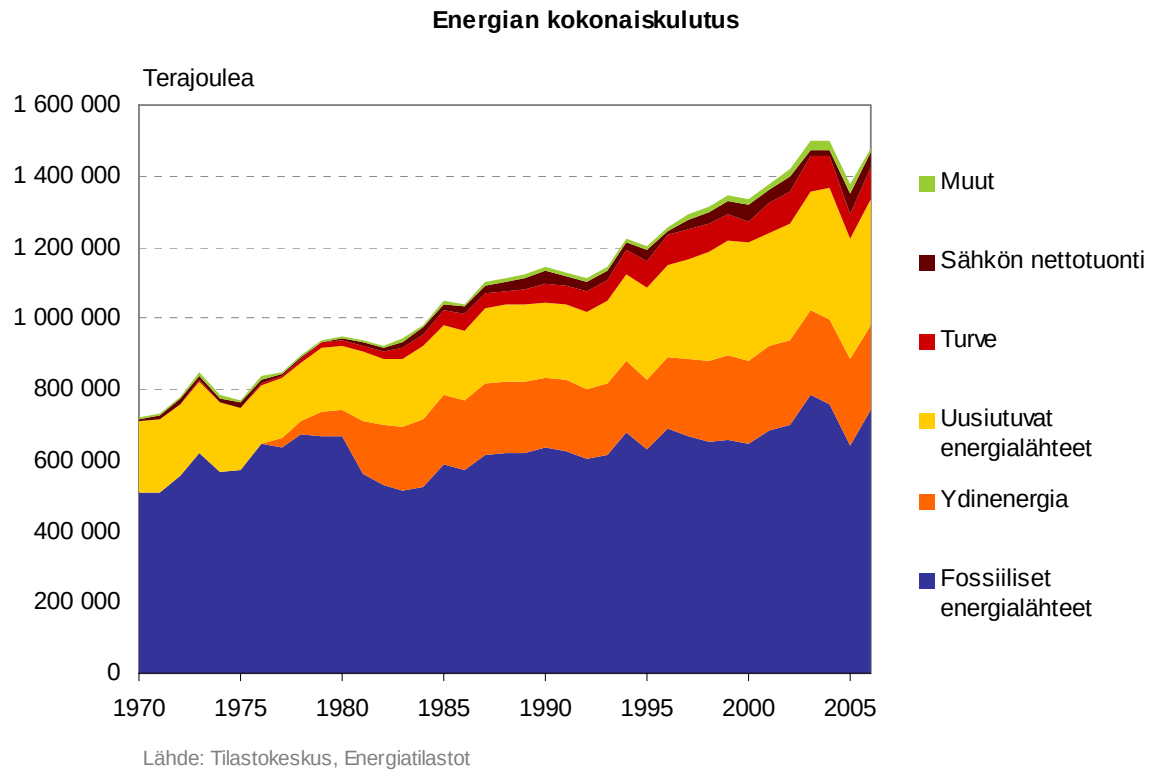

Tavoite:

Nykyisten energiansäästötoimien tehostamisella ja uusilla säästötoimilla tavoitellaan viiden prosentin lisäsäästöä energiankulutuksessa vuoteen 2015 mennessä verrattuna tilanteeseen ilman uusia toimia. Pitkällä aikavälillä tavoitteena on pysäyttää primäärienergian kokonaiskulutuksen kasvu ja kääntää se laskuun. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Energian kulutus on kasvanut voimakkaasti vuodesta 1970. Kokonaiskulutuksen rakenne on pysynyt samankaltaisena jo parinkymmenen vuoden ajan. Vuonna 2006 fossiilisten polttoai-

neiden osuus energiankulutuksesta oli 50 prosenttia energian kokonaiskulutuksesta ja uusiutuvien energianlähteiden osuus 25 prosenttia.

Suomessa energian kokonaiskulutus laski vuonna 2005 yhdeksän prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Energian kokonaiskulutuksen lasku johtui pääasiassa siitä, että lauhdesähkön tuotanto laski kolmasosaan vuoteen 2004 verrattuna ja nettotuonti nousi ennätyskorkealle. Tämä oli seurausta Pohjoismaiden parantuneesta vesitilanteesta. Energian loppukulutuksen ja sähkön kulutuksen väheneminen johtui teollisuuden pienentyneestä energiatarpeesta, johon vaikutti muun muassa metsäteollisuuden työnseisaus.

Vuonna 2006 energian kokonaiskulutus lisääntyi Suomessa 8 prosenttia. Energian kokonaiskulutuksen kasvuun vaikutti eniten polttoaineiden käytön lisääntyminen sähkön tuotannossa. Toinen tärkeä syy oli teollisuuden energiatarpeen kohoaminen vuoden 2005 poikkeuksellisen alhaiselta tasolta.

Uusiutuvien energianlähteiden käyttö:

Kuvaus:

Suomi on maailman johtavia maita uusiutuvien energialähteiden ja erityisesti bioenergian hyödyntämisessä. Uusiutuvista energiamuodoista saadaan neljännes koko Suomen energian kulutuksesta ja sähköntuotannosta niiden osuus on lähes 30 prosenttia. Suomessa käytettävistä uusiutuvista energiamuodoista tärkeimpiä ovat bioenergia, varsinkin puu ja puupohjaiset polttoaineet ja vesivoima. Uusiutuvia energianlähteitä ovat myös tuulivoima ja aurinkoenergia. Noin 60 prosenttia uusiutuvasta energiasta tuotetaan metsäteollisuuden jäteliemistä ja jätepuusta. Niiden käytettävyys riippuu teollisuuden tuotannon määrästä.

Kansallisen ilmastostrategian tavoitteena on edelleen lisätä uusiutuvien energialähteiden käyttöä ja osuutta energian kulutuksesta. Tämä on energiansäästön ohella merkittävimpiä keinoja saavuttaa Suomen ilmastotavoitteet. Uusiutuvien energialähteiden käyttö ei lisää hiilidioksidin nettopäästöjä. Lisäksi uusiutuvan energian käyttö voi edistää työllisyys- ja aluepoliittisia tavoitteita ja lisätä huoltovarmuutta. Maassa toteutetaan erityistä uusiutuvan energian edistämisohjelmaa.

Indikaattori **Uusiutuvien energianlähteiden käyttö** kuvaa Suomessa käytettäviä uusiutuvia energialähteitä, joita ovat vesi- ja tuulivoima, aurinkoenergia, maalämpö, biokaasu, kierrätys- ja jätepolttoaineiden biohajoava osuus, puuperäiset polttoaineet sekä muut kasvi- ja eläinperäiset polttoaineet. Uusiutuville energialähteille on yhteistä se, että niitä hyödynnettäessä kestävällä tavalla niiden varanto ei vähene pitkällä aikavälillä.

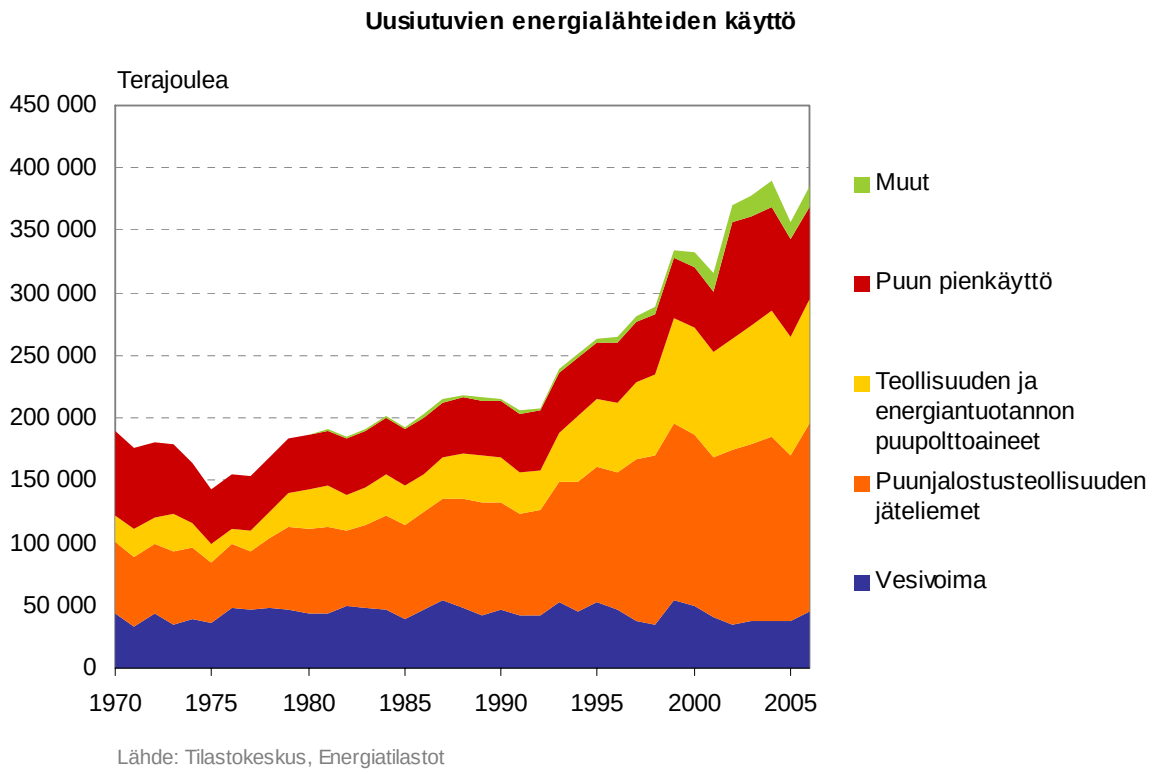

Tavoite:

Euroopan unioni on sitoutunut kasvattamaan uusiutuvan energian osuutta 20 prosenttiin koko unionin alueella vuoteen 2020 mennessä. Tästä velvoitteista myös Suomen on kannettava oma ja oikeudenmukainen vastuunsa ottaen huomioon jo tehdyt panostukset ja kansalliset olosuhteet.

Hallituksen tavoitteena on lisätä hyvin merkittävästi uusiutuvien energialähteiden käyttöä nykyisestä noin 25 prosentin tasosta. Se edellyttää sekä merkittäviä tukitoimia bioenergian tuotantoketjun eri kohtiin että uusiutuvan energian markkinoille pääsyn varmistavia toimia. Niin ikään hallituksen tavoitteena on nostaa tuntuvasti energian omavaraisuutta. Hallitus täsmentää prosentuaaliset tavoitteet energia- ja ilmastostrategian yhteydessä laadittavien taustaselvitysten pohjalta. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Uusiutuvien energialähteiden osuus Suomen energiantuotannosta on noin neljännes. Tavoitteena on tuon osuuden kasvattaminen edelleen. Suomessa käytettävästä uusiutuvasta energiasta valtaosa, yli 80 prosenttia on bioenergiaa ja tämä koostuu pääasiassa metsäteollisuuden sivutuotteista. Bioenergian määrällinen kasvu onkin tällä hetkellä vahvasti sidoksissa metsäteollisuuden tuotantoon. Vesivoiman osuus on n. 15 prosenttia ja tuuli- ja aurinkoenergian sekä lämpöpumppujen, biokaasun ja kierrätyspolttoaineiden osuus yhteensä muutama prosentti.

Uhanalaisten lajien osuus elinympäristöittäin

Kuvaus:

Indikaattori **Uhanalaisten lajien osuus elinympäristöittäin** kertoo eläin-, kasvi- ja sienilajien uhanalaisuudesta Suomessa. Laji on uhanalainen, jos se on voimakkaasti harvinaistunut ihmisen toiminnan takia. Suomessa tavallisimmat syyt uhanalaisuudelle ovat metsänhoito, niittyjen ja muiden avoimien alueiden sulkeutuminen, kannan tai esiintymisalueen pienuus ja rakentaminen.

Pitkällä tähtäimellä Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun pääpaino on laaja-alaisten ekosysteemien suojelussa, mutta nopein tapa hidastaa lajiston monimuotoisuuden vähentymistä on suojella ja hoitaa erikoistuneita ja pienialaisia elinympäristöjä, missä esiintyy huomattava osa uhanalaisista lajeistamme.

Suomi sitoutui Johannesburgin kestävän kehityksen konferenssissa 2002 hidastamaan merkittävästi biologisen monimuotoisuuden köyhtymistä vuoteen 2010 mennessä. Tämä on myös EU:n tavoitteena.

Uhnalaisten lajien osuus elinympäristöittäin

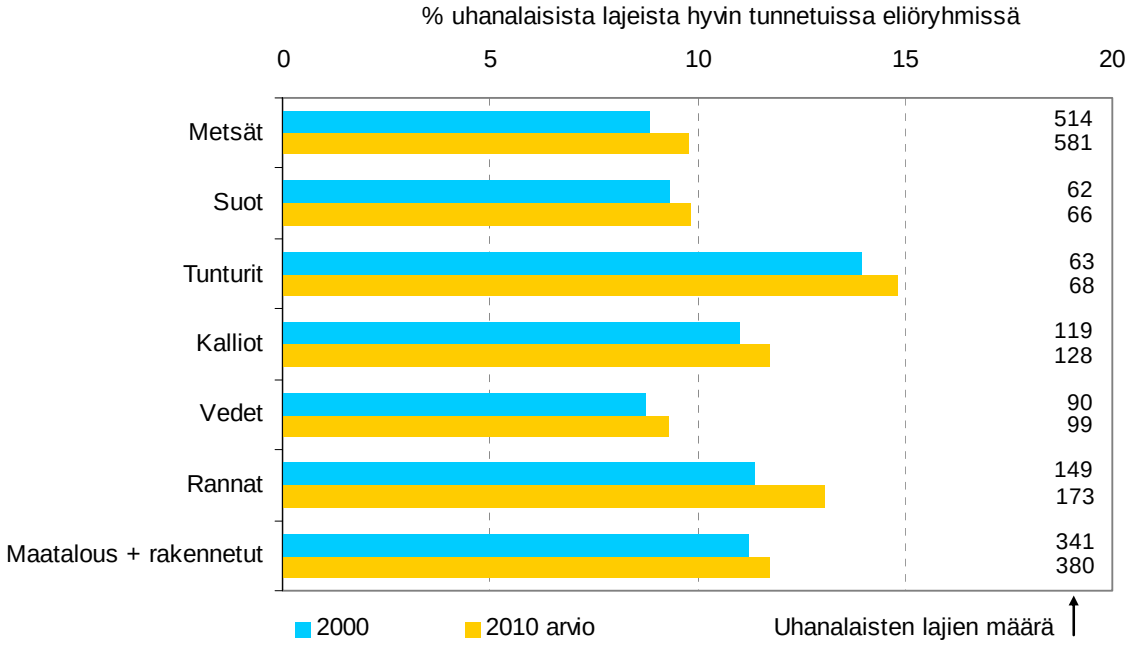

Lähde: Suomen biodiversiteettiohjelman arviointi, 2005

Tavoite:

Suomen luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen pysäytetään vuoteen 2010 mennessä ja Suomen luonnontilan suotuisa kehitys vakiinnutetaan vuosien 2010 - 2016 kuluessa. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Vuoden 2000 uhanalaisuusarvioinneissa uhanalaisten lajien määrä oli suurin metsissä ja uhanalaisten lajien osuus kaikista lajeista on suurin tunturialueilla. Vuotta 2010 koskevan asiantuntija-arvion mukaan uhanalaisten lajien määrä kasvaisi eniten metsissä, maatalousympäristöissä ja vesissä. Uhanalaisuusarviointi koskee vain hyvin tunnettuja eliöryhmiä.

Ympäristökuormituksen irtikytkentä talouskasvusta

Kuvaus:

Indikaattori **Ympäristökuormituksen irtikytkentä talouskasvusta** kuvaa talouskasvun ja ympäristökuormituksen suunnan erottamista: vaikka bruttokansantuote kasvaa, ei ympäristökuormituksen pitäisi kasvaa samassa suhteessa. Ympäristökuormituksen pitäisi kasvaa hitaammin (suhteellinen irtikytkentä), pysyä ennallaan tai vähentyä (absoluuttinen irtikytkentä). Irtikytkentä eli decoupling on yksi ekotehokkuuden keskeisistä tavoitteista. Indikaattorissa ympäristökuormitusta tarkastellaan happamoittavien ja rehevöittävien päästöjen sekä hiilidioksidipäästöjen osalta.

Ympäristökuormituksen irtikytkentä talouskasvusta

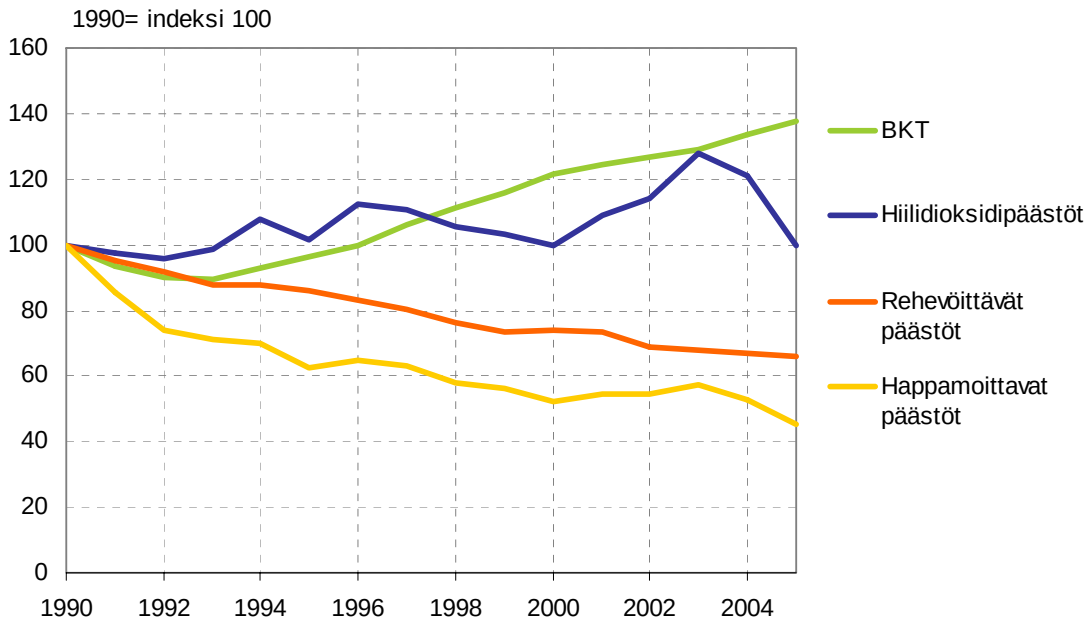

Lähde: Tilastokeskus; Suomen ympäristökeskus

Tavoite:

Suomen talous kasvaa samalla kun ympäristöhaitat vähenevät. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Happamoittavat päästöt:

Happamoitumisen pääasiallisia aiheuttajia ovat rikin ja typen oksidit, joita vapautuu fossiilisia polttoaineita käytettäessä. Energiantuotanto, teollisuus ja liikenne ovat suurimpia päästöjen aiheuttajia. Suomessa rikkipäästöt ovat vähentyneet yli 80 prosenttia vuoden 1980 tasosta, mikä johtuu ympäristösäädösten tiukentumisesta, esim. teollisuuden ympäristöluvat, ja puhtaammista polttoaineista sekä kehittyneemmistä savukaasujen puhdistusmenetelmistä. Typen oksidien osalta päästöjen vähentäminen on vaikeampaa, koska suuri osa päästöistä syntyy liikenteessä. Uusi ajoneuvotekniikka ja pakokaasujen puhtausvaatimukset alentavat yksittäisten autojen typen oksidipäästöjä, mutta samanaikainen liikennemäärien kasvu pienentää tekniikasta saatua hyötyä.

Rehevöittävät päästöt:

Merkittävimmät vesistöjä rehevöittävät aineet ovat fosfori ja typpi. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana pistekuormitusta on vähennetty merkittävästi, jolloin maa- ja metsätalouden hajakuormituksen sekä haja-asutuksen aiheuttaman kuormituksen merkitys on suhteellisesti lisääntynyt. Kunnallisten jätevedenpuhdistamojen saneeraukset ja pienempien puhdistamojen sulkeminen ja liittäminen suurempiin puhdistamoihin on alentanut huomattavasti asutuksen fosforipäästöjä. Typpipäästöjä ei kuitenkaan ole saatu alenemaan vesiensuojelun tavoiteohjelman mukaisesti. Typen tehokkaampi poistaminen jätevesistä vaatisi kalliita investointeja. Vesien tilan kannalta fosforikuormituksen vähentyminen on kuitenkin tärkeintä.

Hiilidioksidipäästöt:

Suurin osan Suomen hiilidioksidipäästöistä aiheutuu fossiilisten polttoaineiden käytöstä sekä energiantuotannossa että liikenteessä. Liikenteen määrän ja autojen kokoluokan kasvu lisää päästöjä.

Happamoittavien ja rehevöittävien päästöjen osalta absoluuttinen irtikytkentä näyttää toteutuneen. Hiilidioksidipäästöjen määrä on edelleen kasvussa, vaikka vuoden 2005 poikkeuksellisen tilanteen (ennätyksellinen päästöttömän energian tuonti ja metsäteollisuuden työnseisaus) vuoksi päästöt näyttäisivätkin alenevan.

Energian ja luonnonvarojen käytön irtikytkentä talouden kasvusta

Kuvaus:

Suomessa energiankulutus on asukasta kohden laskettuna EU-maiden korkeimpia. Energiankulutusta lisää muun muassa kylmä ilmasto, harva asutus, runsaasti energiaa kuluttava teollisuus ja korkea elintaso. Pitkät etäisyydet ja hajanainen asutus lisäävät liikenteestä ja kiinteistöjen lämmittämisestä aiheutuvaa energiankulutusta. Suomessa on myös runsaasti energiaa kuluttavaa perusteollisuutta, erityisesti metsäteollisuus käyttää paljon energiaa. Suuresta energiankulutuksesta aiheutuu ongelmia varsinkin, jos energia tuotetaan ilmaston lämpenemistä aiheuttavilla fossiilisilla polttoaineilla.

Luonnonvarojen kokonaiskäyttö mittaa tuotannossa käytettyjen luonnonvarojen kokonaismäärää. Se ilmaisee tuotannon aiheuttaman luonnonvarojen kulutuksen lisäksi myös sen ainemäärän, joka palautuu luontoon jätteinä ja päästöinä.

Indikaattori **Energian ja luonnonvarojen käytön irtikytkentä talouden kasvusta** kuvaa talouskasvun sekä energian ja luonnonvarojen kulutuksen suunnan erottamista: vaikka bruttokansantuote kasvaa, ei energian ja luonnonvarojen kulutuksen pitäisi kasvaa samassa suhteessa. Luonnonvarojen käytön pitäisi kasvaa hitaammin (suhteellinen irtikytkentä), pysyä ennallaan tai vähentyä (absoluuttinen irtikytkentä). Irtikytkentä eli decoupling on yksi ekotehokkuuden keskeisistä tavoitteista.

Energian ja luonnonvarojen käytön irtikytkentä talouden kasvusta

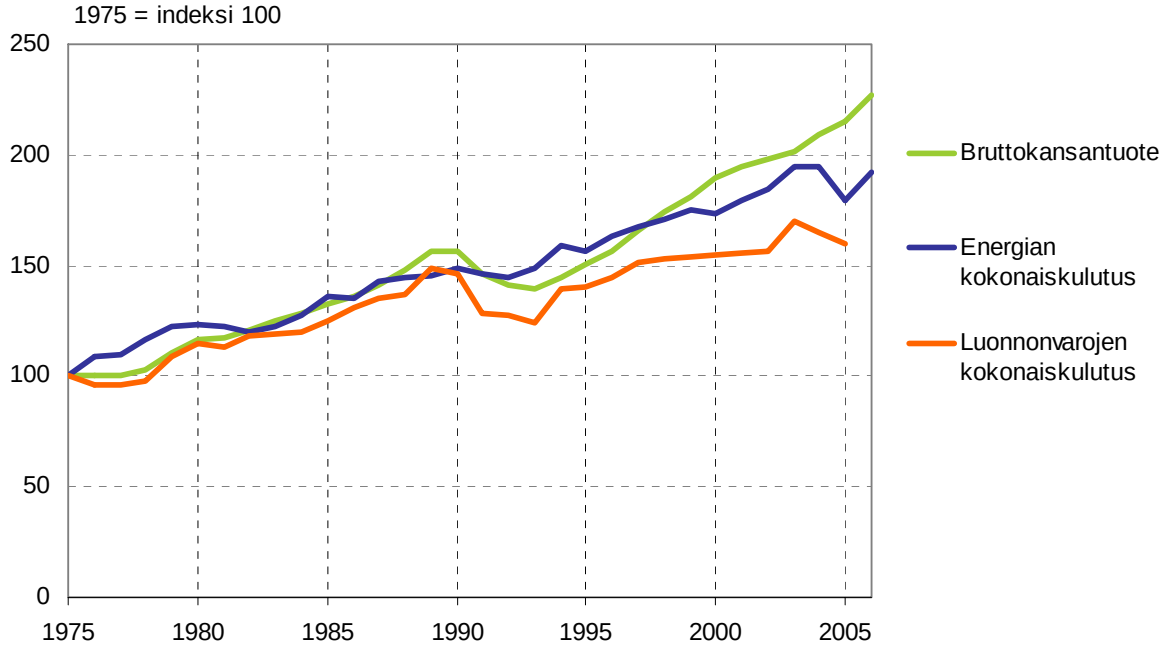

Lähde: Tilastokeskus; Oulun yliopiston Thule-instituutti

Tavoite:

Suomen talous kasvaa samalla kun ympäristöhaitat vähenevät. Päästöjen rajoittamisen ohella kasvavaa huomiota kiinnitetään yhteiskunnan läpi kulkevien ainevirtojen synnyttämiin ympäristöhaittoihin ja kehitetään materiaalitehokkuutta niin tuotannossa kuin kulutuksessakin. Globaali ympäristövastuu korostuu, sillä Suomen teollisuuden käyttämät raaka-aineet ja Suomes-

sa käytetyt kulutustavarat tuodaan enenevässä määrin muissa maissa ja tuotteitamme kulutetaan muissa maissa.
Uusiutumattomia luonnonvaroja käytetään mahdollisimman ekotehokkaasti. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Indikaattori osoittaa, että suhteellinen irtikytkentä on havaittavissa: energian ja luonnonvarojen kokonaiskulutus kasvaa talouden kasvua hitaammin. Koska luonnonvarojen kulutus kuitenkin kasvaa, ei absoluuttinen irtikytkentä ole toistaiseksi toteutumassa. Suhteellinen irtikytkentä johtuu osittain laman seurauksena tapahtuneesta teollisuuden rakennemuutoksesta. Perinteisten raskaan ja energiavaltaisen teollisuuden rinnalle on 1990-luvulla noussut elektroniikkateollisuus, johon sisältyvät mm. tieto- ja viestintäteknologian toimialat. Elektroniikkateollisuus tuottaa suuremman taloudellisen tuloksen pienemmällä materiaali- ja energiakulutuksella kuin perinteinen raskas teollisuus.

Luonnonvarojen käyttö:

Kuvaus:

Indikaattori **Luonnonvarojen kokonaiskäyttö** mittaa talouden käyttöönottamien luonnonainesten kokonaismäärää yhteismitallisesti. Kokonaiskäyttö sisältää seuraavat pääerät:
• kotimaan luonnosta talouden jatkoprosessointiin otetut kotimaiset suorat panokset
• kotimaisten suorien panosten oton tai rakentamisen yhteydessä tehdyt muut luonnonainesten siirrot ja muunnot eli kotimaiset piilovirrat,
• ulkomailta talouteen tuodut ainesmäärät eli tuonnin suorat panokset sekä
• tuontituotteiden valmistukseen ulkomailla käytetyt, tuotteen ainesmäärään sisältymättömät suorat panokset ja piilovirrat, jotka yhdessä muodostavat tuonnin piilovirrat.

Kotimaiset ja tuonnin suorat panokset muodostavat varsinaisen talouden läpi kulkevan ainemäärän. Suorat panokset yhdessä kotimaisten piilovirtojen kanssa antavat kotimaan ympäristökuormituksen pohjana olevan ainemäärän. Tuonnin piilovirrat osoittavat Suomen talouden ainevirtaan liittyvän globaalin lisäselkärepun.
Luonnonaineksien suorat panokset jaottuvat seuraaviin viiteen pääryhmään:
• kasvit ja luonnoneläimet
• puu
• mineraalit
• rakentamisen maa-ainekset
• tuontijalosteet.

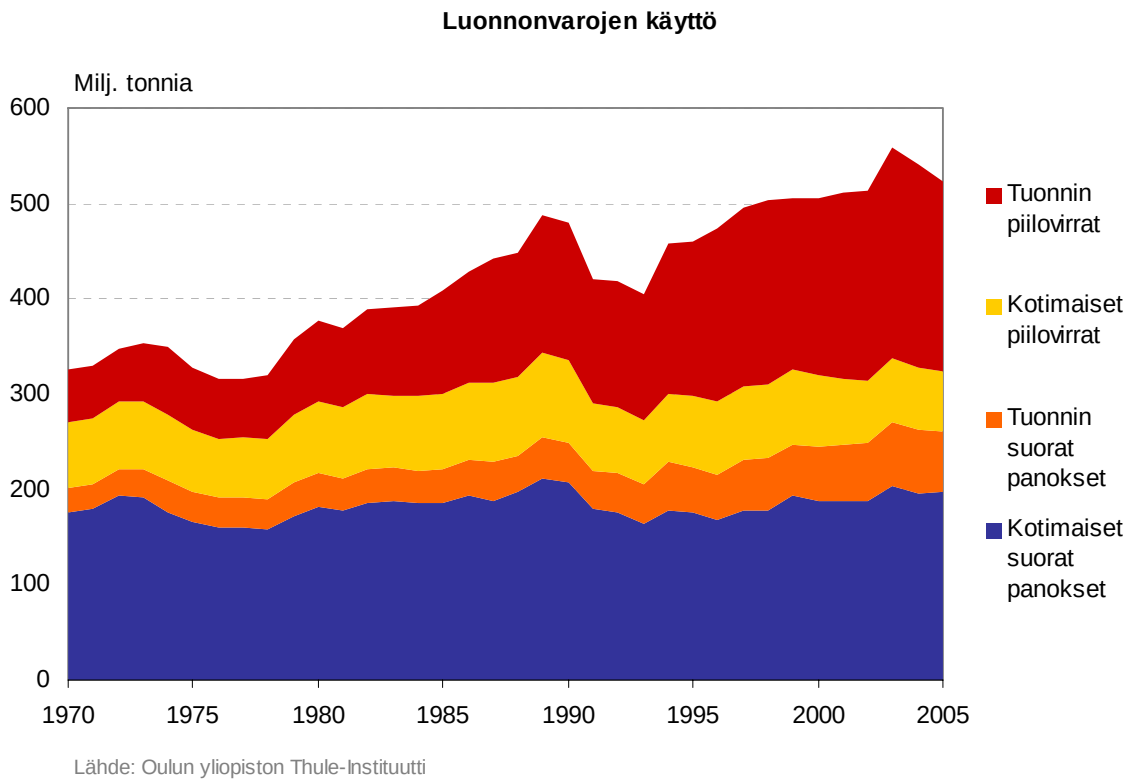

Tavoite:

Uusiutumattomia luonnonvaroja käytetään mahdollisimman ekotehokkaasti. Raaka-aineiden kotimaisen käytön lisääntyminen on perusteltua, jos niiden jalostus vähentää globaalisti ympäristökuormitusta suhteessa kysyntään koko elinkaaren huomioon ottaen.
Erityisesti uusiutumattomien luonnonvarojen piilovirtoihin kiinnitetään huomiota. Piilovirtojen ympäristövaikutuksia ei ole toistaiseksi tutkittu tarpeeksi, ja niitä tuleekin selvittää jatkossa. Ekotehokkaiden materiaalien käyttöön panostetaan. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Luonnon kantokyvyn säilymiseen ja oikeudenmukaisuusoletuksiin perustuen on esitetty tavoitetasoja, joiden mukaan luonnonvarojen käyttöä tulisi vähentää merkittävästi, neljännekseen tai jopa kymmenesosaan nykyiseen verrattuna tuotantoyksikköä kohden.

Suomen luonnonvarojen kokonaiskäyttö on nykyisin noin 520 miljoonaa tonnia, joista suorien panosten osuus on noin puolet. Tuonnin piilovirrat on pitkään ollut eniten kasvava ryhmä, mutta nyt parin viimeisen vuoden aikana suunta on ollut laskeva. Pientä vähenemistä on nähtävissä myös muissa ryhmissä. Suurinta luonnonvarojen kokonaiskäyttö on ollut vuonna 2003, n. 558 miljoonaa tonnia.

Palvelusuoritteiden osuus kotitalouksien kulutusmenoista (Indikaattori vielä työn alla)

Kuvaus:

Palvelujen kulutusta tavaroiden sijaan pidetään ympäristöystävällisempänä vaihtoehtona. Ympäristövaikutukset riippuvat kuitenkin palvelujen tuotantotavasta. Jos esim. käytetään tarvikkeiden lainaus- ja vuokrauspalvelua ostamisen sijaan, vähennetään ympäristökuormitusta. Indikaattori **Palvelusuoritteiden osuus kulutusmenoista** kertoo suomalaisten kulutuksesta. Kestämättömät kulutustottumukset ovat yhä suuremmassa määrin useiden ympäristöhaittojen taustalla. Väestön ympäristötietoisuus on lisääntynyt ja asenneilmasto on muuttunut ympäristömyönteisemmäksi – muutos ei kuitenkaan ole riittävästi välittynyt kulutustottumuksiin. Kulu-

tuksen materiaali-intensiivisyydestä pitäisi siirtyä kohti ympäristöä vähän kuormittavien palvelujen käyttöä.

Palvelusuoritteiden osuus kotitalouksien kulutusmenoista

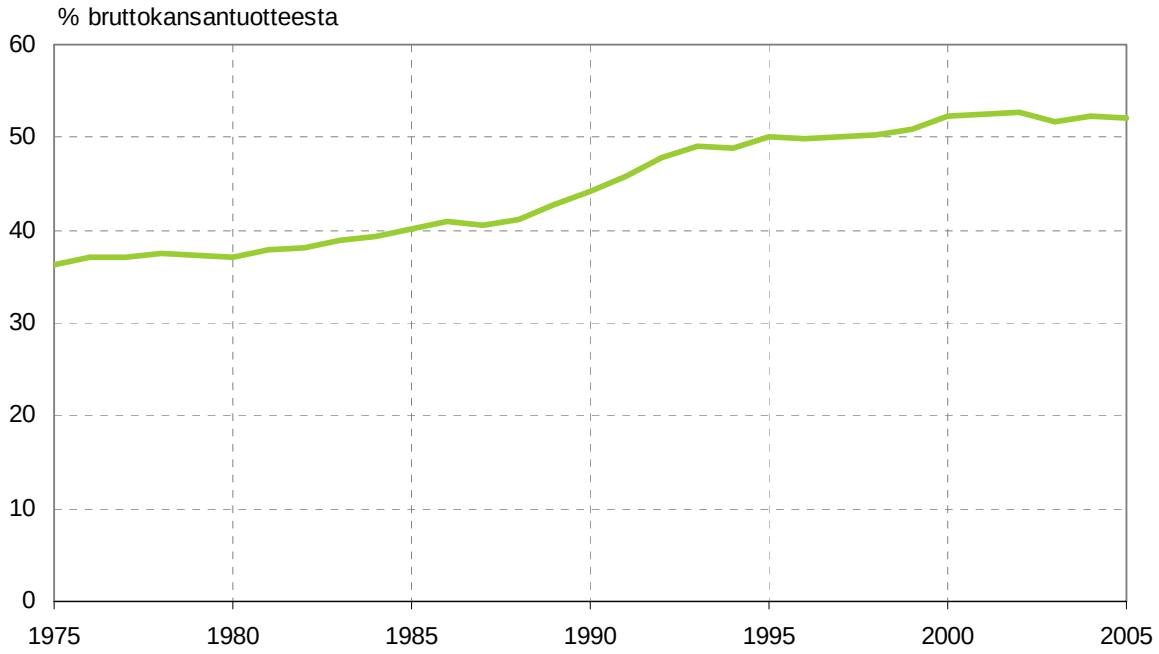

Lähde: Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito

Tavoite:

Strategia:

Materiaali-intensiivisestä kulutuksesta siirrytään kohti palvelujen käyttöä, esim. korjaamista, huoltoa, vuokraamista ja kulttuuripalveluja. Etsitään uusia keinoja, joiden avulla yritykset ja kuluttajat voisivat yhdessä kehittää uusia ympäristöä säästäviä palveluja ja vaikuttaa tuotteiden ympäristöominaisuuksiin.

Tulkinta:

Palvelujen osuus näyttäisi kasvaneen voimakkaasti vuoteen 1995 asti, minkä jälkeen kasvu on ollut hitaampaa ja tasaantunut 2000–luvulla. Tulkinta on ongelmallista, sillä tällä hetkellä indikaattorissa on mukana kaikki palvelut, joista osa saattaa olla ympäristöä runsaasti kuormittaviakin.

Tilastokeskus on laatimassa korvaavaa indikaattoria, missä palvelut on jaoteltu niiden ympäristökuormituksen mukaan. Indikaattori valmistuu syksyn 2007 aikana.

Ravinnekuormitus Itämereen

Kuvaus:

Itämeri on ekologisesti hyvin herkkä. Viime vuosikymmeninä Itämeressä on tapahtunut muutoksia, jotka ovat huonontaneet rannikkovesien ja rantaluonnon tilaa. Indikaattori **Ravinnekuormitus Itämereen** kuvaa ihmisen toiminnasta aiheutuvien eri kuormituslähteiden osuutta Itämeren rehevöitymisessä. Merkittävimmät rehevöitymistä aiheuttavat ravinteet ovat typpi ja fosfori. Rehevöityminen on yksi Itämeren suurimpia ongelmia, sen seurauksena leväkukinnat yleistyvät ja vesi samenee. Pohjalle vajonneiden levien hajottaminen kuluttaa happea, ja seurauksena voi olla happikato. Hapettomissa oloissa pohjasta vapautuu ravinteita veteen (ns. sisäinen kuormitus), mikä kiihdyttää rehevöitymistä entisestään. Rehevöitymisen seurauksena kalojen kokonaismäärä yleensä kasvaa, mutta lajisto yksipuolistuu.

Ihmisen aiheuttama ravinnekuormitus Itämereen
(Vuosien 2000-2004 keskiarvo)

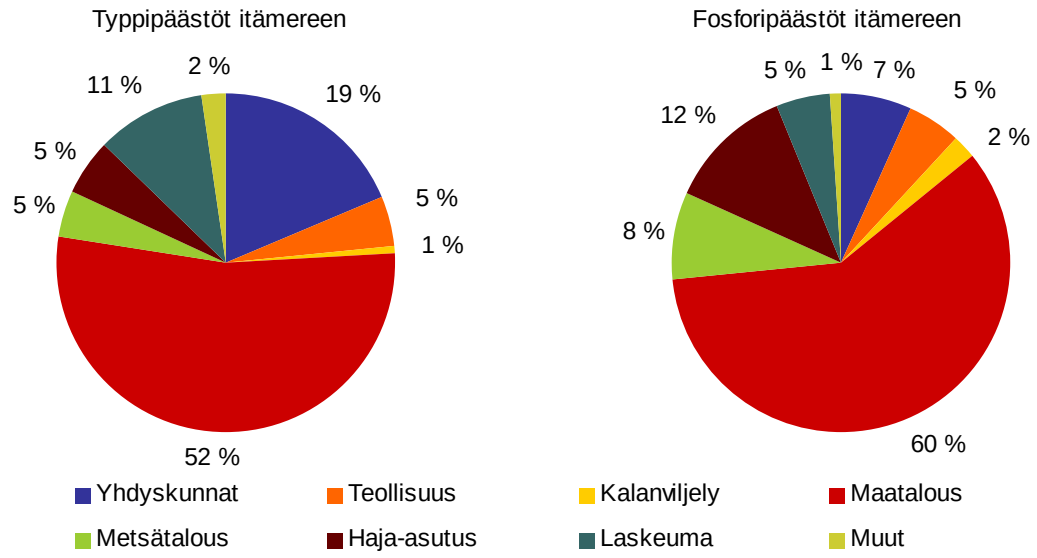

Lähde: Suomen ympäristökeskus

Tavoite:

Olemassa olevia Itämeren suojeluohjelmia ja strategioita konkretisoidaan ja toimeenpannaan ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti haitallisen kehityksen kääntämiseksi myönteiseen suuntaan. Kautta 2007–2013 koskevassa maatalouden ympäristötukiohjelmassa etsitään entistä tehokkaampia keinoja maatalouden ravinnekuormituksen hillitsemiseksi.
Suomi toimii edelleen aloitteellisesti muiden Itämeren alueen maiden ja Euroopan unionin kanssa ravinnepäästöjen ja merikuljetusten riskien vähentämiseksi. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Jatketaan toimia asutuksesta, teollisuudesta, maataloudesta ja haja-asutuksesta tulevan ravinnekuormituksen vähentämiseksi kansallisen Itämeriohjelman puitteissa ja asetettujen vesiensuojellun suuntaviivojen mukaisesti.
Vesienhoidon suunnittelulla vaikutetaan valuma-alueilta tulevan kuormituksen vähenemiseen ja erityisesti rannikkovesien sekä jokien tilan parantamiseen. Lisäksi ryhdytään ennallistamistoimiin vesistöjen sisäisen kuormituksen vähentämiseksi. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Suomen osuus Itämeren ravinnekuormasta on n. 4100 tonnia fosforia ja 74 000 tonnia typpeä vuodessa. Se on hiukan alle 15 prosenttia Itämeren kokonaiskuormituksesta, jos mukaan lasketaan luonnonhuuhtouma. Vaikka Suomen osuus koko Itämeren fosfori- ja typpikuormituksesta onkin pieni, se on vaikutusalueellaan rannikolla ja sisäsaaristossa merkittävä rehevöitymisen syy.
Maatalous on merkittävin yksittäinen Itämereen kulkeutuvan ravinnekuormituksen lähde. Maatalouden merkittävyyttä kuormittajana korostaa se, että pistemäisten kuormituslähteiden, kuten teollisuuden ja kalankasvatuksen osuus päästöistä on pienentynyt.
Fosforin poisto yhdyskuntajätevesistä on Suomessa tehokasta: vain pieni osa fosforikuormasta on sieltä peräisin. Sen sijaan typen poistoon ei ole vielä laajassa mittakaavassa ryhdytty lähinnä kustannussyistä.

2. Kestävät yhdyskunnat kestävässä aluerakenteessa

Alueellinen väestönmuutos

Kuvaus:

Suomessa on pyritty sosiaaliseen ja alueelliseen tasapainoon ja turvaamaan yhtäläiset elinolot ja palvelut. Alueelliset erot ovat kuitenkin viime vuosina kasvaneet; väestö on yhä enemmän keskittynyt kaupunkeihin ja niiden lähialueille ja maaseudulla väestö on vähentynyt. Kasvualueilla nuorten osuus väestöstä on suurempi ja muuttotappioalueilla väestö vanhenee. Myös tuotanto ja työllisyys ovat vahvasti keskittyneet. Tulevaisuudessa kilpailu yrityksistä ja osaajista kiristyy myös Suomen sisällä ja yritykset keskittyvät osaavan työvoiman ja muiden sijainnista johtuvien etujen vuoksi suurimmille kaupunkiseuduille. Keskittyminen näkyy myös kunnallistaloudessa.

Indikaattori **Alueellinen väestönmuutos** kuvaa maan sisäistä muuttoliikettä. Muuttoliikettä tarkastellaan alueellisessa maaseudun kehittämisohjelmassa (ALMA) 2000–2006 tehdyn kuntaluokituksen mukaan: kunnat on luokiteltu harvaan asutun maaseudun kuntiin, ydinmaaseudun kuntiin, kaupunkien läheisen maaseudun kuntiin ja kaupunkeihin. Indikaattori on myös yksi maaseutuindikaattoreista.

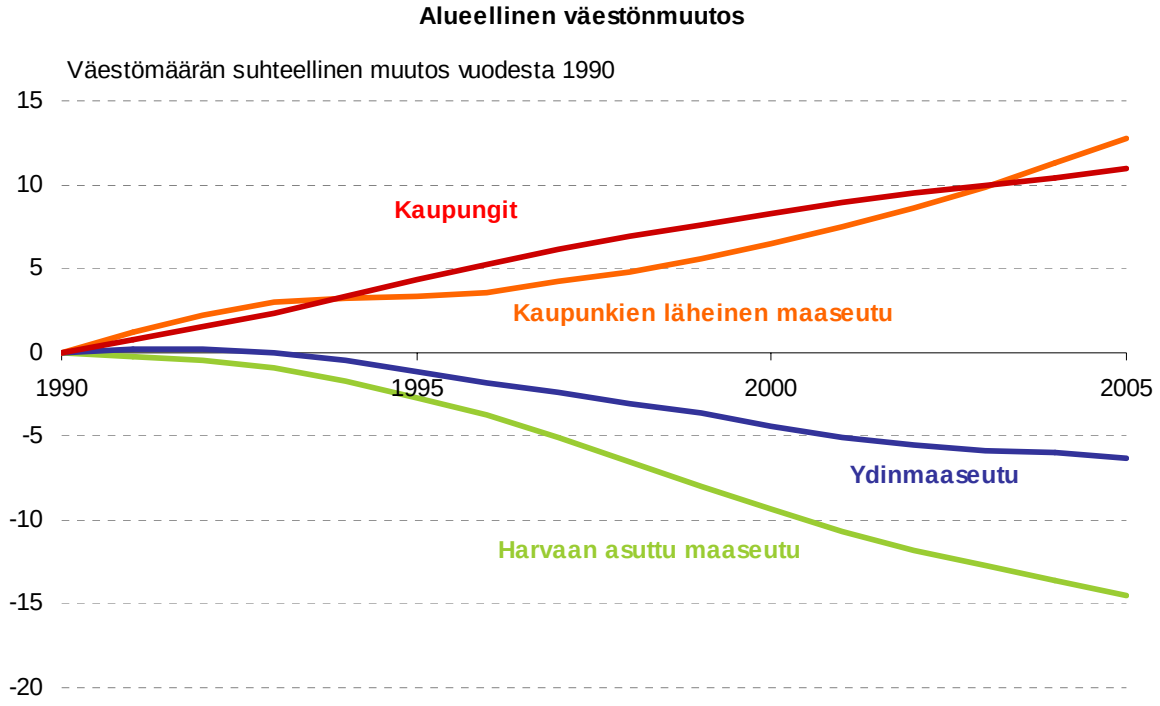

Lähde: Tilastokeskus

Tavoite:

Aluerakenteen kehittämisessä lähtökohtana ovat Suomen alue-, seutu- ja yhdyskuntakehityksen voimavarojen tasapainoinen kehittäminen. Suomen tavoitteena on monikeskuksisuus, eli vahvan, yhtenäisen ja työnjaossa toimivan kaupunkiverkoston vahvistaminen siten, että eri keskukset ja alueet tukevat toisiaan. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Hallituksen tavoitteena on edistää alueiden kansainvälistä kilpailukykyä, pienentää alueiden välisiä kehityseroja, turvata kansalaisten peruspalvelut ja yhteydet koko Suomessa. Hallitus edistää harvaan asutun ja syrjäisen maaseudun kehittämistä. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Maan sisäinen muuttoliike on vilkastunut. Määrällisesti ja suhteellisesti tarkasteltuna muuttojen määrä on ollut suurimmillaan 1970-luvun vaihteessa ja 2000-luvun alussa. Vuosina 2000–

2005 on muutettu kuntien välillä ja sisällä enemmän kuin koskaan aikaisemmin maassamuuttohistoriamme aikana.
Vuonna 2005 suurin muuttoliike suuntautuu kaupunkien läheiselle maaseudulle. Suomalaiset arvostavat asuinympäristössään luonnonläheisyyttä ja rauhallisuutta, mutta myös palvelujen läheisyyttä ja hyviä kulkuyhteyksiä. Lisäksi edullisemmat asuntojen ja tonttien hinnat houkuttelevat asukkaita kaupunkien reuna-alueille.
Kaupunkiseutujen välille jää kuitenkin syrjäisiä maaseutualueita, joiden kehitysnäkymät ovat heikoimmat. Harvaan asuttu maaseutu menettääkin asukkaitaan eniten.
Yhdyskuntarakenteen tiivistyminen on kestävän kehityksen kannalta tavoiteltavaa, mutta liian voimakas ja suunnittelematon keskittymiskehitys aiheuttaa taloudelliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen kestävyyteen liittyviä ongelmia niin väestöään menettävillä kuin kasvavilla alueillakin.

Kuvaus:

Indikaattori **Etäisyys kotoa palveluihin** kuvaa peruspalvelujen saatavuutta. Tärkeimpien peruspalveluiden ja väestön keskinäinen sijoittuminen antavat kuvan yhdyskuntarakenteen muutoksesta. Päivittäistavarakauppa, terveyspalvelut, posti ja pankki ovat tärkeimpiä asukkaiden päivittäiseen arkeen kuuluvia palveluja. Tämän vuoksi niiden tulisi sijaita mahdollisimman lähellä. Palvelujen saavutettavuuteen vaikuttaa myös kulkuyhteyksien vaivattomuus ja turvallisuus.

Yhdyskuntarakenteen kehittämisessä tulee ottaa huomioon eri asukasryhmien tarpeet. Lapsiperheet ja vanhusväestö ovat palvelujen saavutettavuuden näkökulmasta erityisen tärkeitä ryhmiä. Väestön ikääntyminen tuo haasteita yhdyskuntarakenteen suunnittelulle, sillä nykyisin kauppapalvelut vähenevät haja-asutusalueilla, joissa juuri vanhusväestön osuus on suuri. Lapsiperheet hakeutuvat keskuksien laitamille usein turvallisen ja viihtyisän asuinympäristön sekä asuntojen halvemman hintatason vuoksi. Myös kehitys, jossa asuinalueiden ulkopuolelle sijoittuvien kaupan suuryksiköiden osuus kasvaa ja lähikaupat vähenevät, vaikuttaa vanhusten lisäksi erityisesti vammaisten, lasten ja autottomien mahdollisuuksiin saavuttaa tarvitsemansa palvelu.

Tiivis yhdyskuntarakenne on myös taloudellinen, se vähentää liikennettä, säästää energiaa sekä taajamien ulkopuolisia luontoalueita. Lisäksi joukkoliikenteen ja palveluiden kannattavuus edellyttää suhteellisen tiivistä yhdyskuntarakennetta.

Etäisyys kotoa palveluihin vuosina 1999 ja 2004

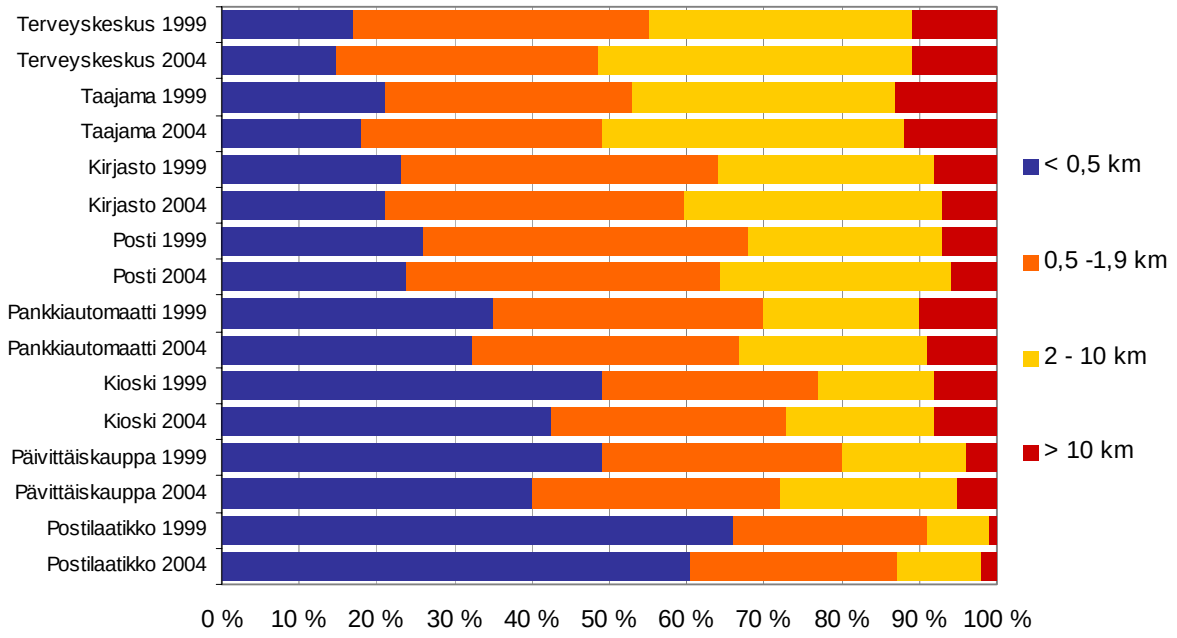

Lähde:Tilastokeskus, Haastattelu- ja tutkimuspalvelut

Tavoite:

Tavoitteena on toiminnallisesti monipuolinen ja eheä yhdyskuntarakenne sekä hyvä elinympäristö. Yhdyskuntarakenteen hajautumisen vähentäminen ja liikennetarpeen ja liikenteestä aiheutuvien haittojen minimointi ovat tarpeen myös ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.
Asumistarpeiden muuttuessa ja vaatimustason noustessa on pystyttävä tarjoamaan mahdollisuuksia erilaistuviin henkilökohtaisiin valintoihin ja varmistettava, että houkuttelevimmat valinnat ovat kestävän kehityksen periaatteiden mukaisia.
Päivittäistavaroiden saatavuus pyritään turvaamaan kaupunkien ja maaseudun eri alueilla siten, että samalla pyritään vähentämään autoriippuvuutta. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Indikaattorista voidaan nähdä, että lyhyimmällä etäisyydellä (alle 0,5 km) asuvien määrä on kaikkien palvelujen osalta vähentynyt ja 2-9,9 km:n etäisyydellä palveluista asuvien määrä on lisääntynyt. Suurin etäisyyksien kasvu on tapahtunut päivittäistavarakaupan kohdalla.

Indikaattorin tulkinnassa on otettava huomioon, missä määrin se kuvaa yhdyskuntarakenteen hajautumista vai kuvaako se palvelujen keskittymistä ja/tai vähenemistä. Tulkinnassa on tarkasteltava myös palvelujen käyttötottumusten muutoksia eli mitkä palvelut halutaan saada lähipalveluina ja mitkä taas voivat sijaita kauempana ilman, että siitä aiheutuu haittaa.

Kuvaus:

Työllisyysasteen ohella keskeinen hyvinvoinnin mittari on taloudellinen huoltosuhde. Indikaattori **Huoltosuhde maakunnittain** kuvaa taloudellista huoltosuhdetta maan eri osissa.

Taloudellinen huoltosuhde tarkoittaa työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien väestöryhmien, esimerkiksi lapset, koululaiset, opiskelijat, toimeentulotuella elävät ja eläkeläiset, suhdetta työllisiin. Huoltosuhde kuvaa sitä osuutta väestöstä, jonka työlliset joutuvat elättämään. Huoltosuhteelle on ominaista, että se nousee työllisyystilanteen heikentyessä ja vastaavasti laskee työllisyyden parantuessa. Suuri indeksiluku kuvaa huonoa huoltosuhdetta erityisesti julkisten palveluiden rahoittamisen näkökulmasta. Työttömyysasteen kehitys on samansuuntainen huoltosuhteen kanssa. Väestön ikääntymisen ja eläkeläisten määrän kasvun seurauksena huoltosuhde pysyy korkealla tasolla tulevaisuudessa.

Huoltosuhde maakunnittain, ennakkotieto vuodelle 2005

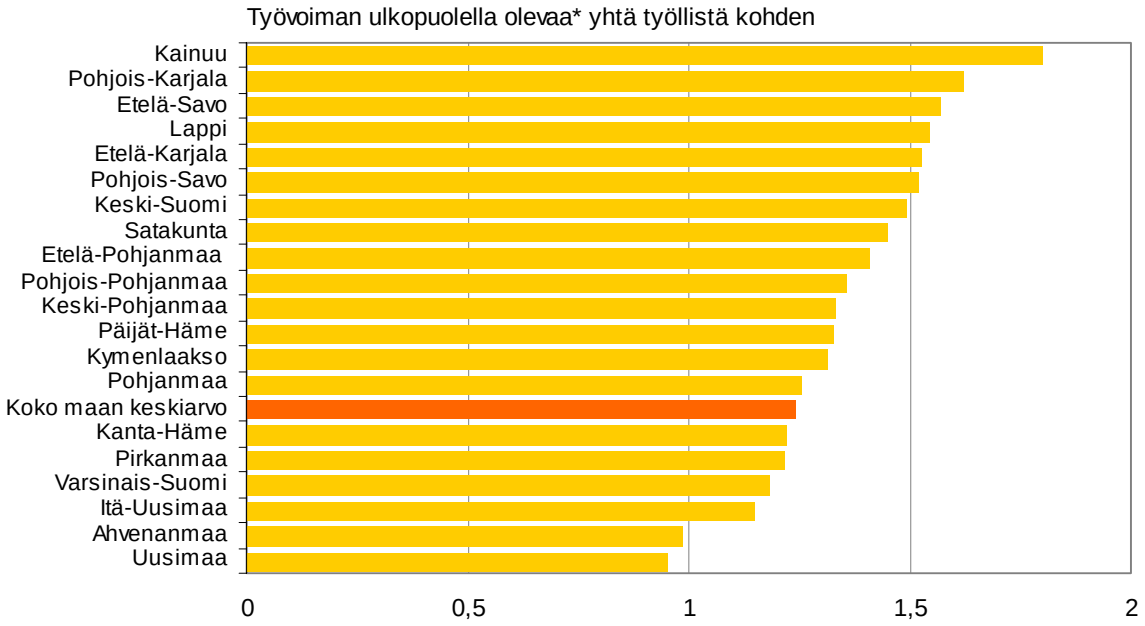

Lähde: Tilastokeskus

Tavoite:

Julkisen sektorin rahoitus lepää viime kädessä sen varassa, että riittävän suuri väestön osa käy työssä. Hyvinvointiyhteiskunnan kestävä perusta edellyttää 75 prosentin työllisyysastetta. Alueellista kehitystä tasapainotetaan kansallisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan keinoin. Kehitykseltään heikoimpia alueita tuetaan vahvistamalla niiden osaamisperustaa ja parantamalla etenkin pk- yritysten toimintaedellytyksiä. Myös etätyön lisäämiseksi tarvitaan pitkäjänteisiä toimia.
Lisäämällä maaseudun elinvoimaisuutta voidaan lieventää väestön ikärakenteen muutoksen aiheuttamia haittoja ja asutuksen keskittyvää suuntausta. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Hallituksen tavoitteena on, että jokainen voi osallistua osaamisensa ja kykyjensä mukaan työtä tekemällä yhteiskunnan rakentamiseen. Työ on myös paras keino syrjäytymisen ehkäisemisessä ja köyhyyden torjumisessa.
Hallituksen tavoitteena on maaseudun säilyminen asuttuna ja elävänä.
Maaseudun elinvoimaisuuden ja palvelujen turvaamisessa tarvitaan myös nuoria. Hallitus tukee maaseudun nuorten yrittäjyyden ja työelämävalmiuksien edistämistä. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Taloudellinen huoltosuhde on raskain muuttotappio- ja korkean työttömyyden alueilla. Koko maan huoltosuhteen keskiarvo oli vuonna 2005 noin 1,2 henkilöä työssäkäyvää kohti. Raskain huoltosuhde on Kainuussa, noin 1,8 henkilöä työssäkäyvää kohti ja edullisin Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla. Väestönmuutos, työrakenteiden muutos ja globalisaation vaikutukset syventävät alueellisia eroja entisestään.

Taloudellinen huoltosuhde on tärkeä alueellinen mittari, sillä sen huononeminen vähentää kuntien verokertymiä ja heikentää siten mahdollisuuksia mm. hyvinvointipalvelujen ylläpitoon. Työssäkäyvien osuuden nostaminen on avainasemassa, jotta taloudellinen huoltosuhde saadaan pidetyksi nykyisellään tai sitä voidaan pienentää.

Kuntalaisten tyytyväisyys palveluihin

Kuvaus:

Suomessa kunnilla on hyvin keskeinen rooli peruspalvelujen järjestämisessä, merkittävin osa kuntien toiminnasta on julkisten palvelujen järjestämistä ja tuottamista. Palvelutoiminnan järjestäminen ei ole pelkästään tekninen kysymys, sillä tuotettavat palvelut sekä niiden sijaintipaikat, rahoitustavat ja kohderyhmät täytyy valita. Valintoihin liittyy usein eturistiriitoja, joita sovitellaan ja muunnetaan kunnan päätöksentekoelimissä sitoviksi poliittisiksi päätöksiksi.

Muuttotappioalueilla peruspalvelujen tarvitsijoista yhä suurempi osa on ikääntyneitä, mikä lisää lähipalveluiden, terveydenhoidon ja julkisten liikennepalvelujen tarvetta. Muuttotappiokuntien verotulot vähenevät ja yhdessä väestön ikääntymisen kanssa se aiheuttaa kunnille suuria vaikeuksia järjestää tarvittavat peruspalvelut. Kasvukeskuksissa puolestaan riittävien päivähoito- ja koulupalvelujen järjestäminen on ongelmallista.

Kuntalaisten tyytyväisyys palveluihin - indikaattori perustuu KuntaSuomi 2004 – tutkimusohjelmaan, joka on Kuntaliiton, yliopistojen ja tutkimuslaitosten yhteinen tutkimuskokonaisuus.

Kuntalaisten tyytyväisyys palveluihin kuntakokoluokittain tarkasteltuna vuosina 1996, 2000, 2004

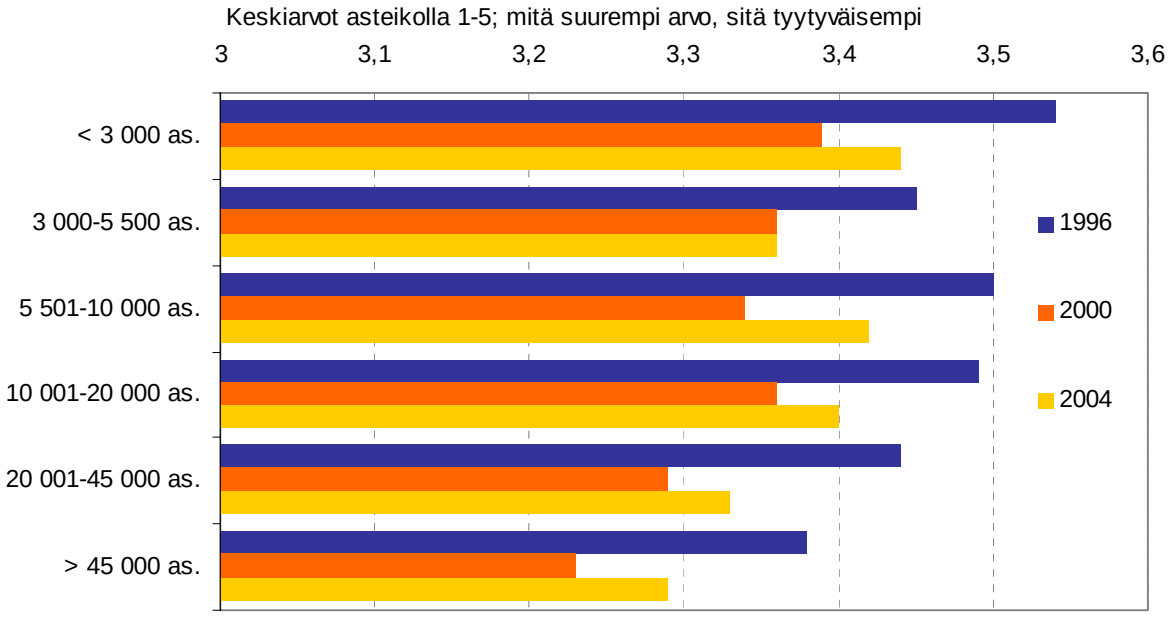

Lähde: Kuntaliitto, KuntaSuomi 2004-kysely

Tavoite:

Julkisten palvelujen saatavuuden turvaamiseksi luodaan kansallinen kuntapolitiikka, jossa huolehditaan kuntatalouden tasapainoisesta kehittymisestä ja tasataan kuntien keskinäisiä eroja tavoitteena julkisten palvelujen hyvä ja tasa-arvoinen saatavuus koko maassa. Kansallisella yhdyskuntapolitiikalla ehkäistään kaupunkiseutujen sosiaalista eriytymistä. Maaseudulla paikallisten olosuhteiden ja ratkaisumallien merkitys hyvinvointipalvelujen tuottamisessa korostuu. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Kuntalaisten yleinen tyytyväisyys kuntapalveluihin on parantunut hieman vuodesta 2000 vuoteen 2004. Tyytyväisyys on kuitenkin selvästi alhaisemmalla tasolla kuin vuonna 1996.

Vuonna 2004 palvelutyytyväisyys on edellisten tutkimusvuosien tapaan suurinta pienissä, alle 3 000 asukkaan kunnissa ja alhaisinta suurimmissa, yli 45 000 asukkaan kunnissa. Kuntakeskuksessa tai kantakaupungissa asuvat kuntalaiset ovat edelleen tyytyväisempiä kunnallisiin palveluihin kuin haja-asutusalueilla sekä erityisesti esikaupungeissa, lähiöissä tai keskustan reuna-alueilla asuvat.

Vastaajat ovat olleet kaikkina kolmena tutkimusvuonna selvästi tyytyväisimpiä sivistys- ja kulttuuritoimeen ja tyytymättömimpiä sosiaalitoimeen. Vuodesta 2000 tyytyväisyys palveluihin on kasvanut kaikilla palvelusektoreilla, eniten kuitenkin sivistystoimessa. Vuoden 1996 korkeaan tyytyväisyyteen on eniten eroa terveydenhuollossa ja vähiten teknisissä palveluissa.

Joukko- ja henkilöautoliikenne

Kuvaus:

Väestön keskittyminen kaupunkikeskuksiin aiheuttaa paineita liikennepalvelujen järjestämiselle ja ylläpidolle. Pääkaupunkiseudun reuna-alueilla asuvat liikkuvat sekä ajassa että matkassa mitaten enemmän kuin muut suomalaiset. Muuttotappioalueilla tieverkon kunto rapistuu ja joukkoliikenteen palveluita on vaikea ylläpitää. Heikentyvä palvelutaso kiihdyttää muuttoliikettä entisestään.

Indikaattori **Joukko- ja henkilöautoliikenne** kuvaa yksityisautoilun ja joukkoliikenteen käyttöä. Tieliikenne aiheuttaa ympäristöhaittojen lisäksi myös terveys- ja turvallisuusongelmia ja haittoja lisää liikennemäärän jatkuva kasvu. Henkilöautoliikenteen suuri määrä kertoo osittain asenteista ja hyvinvoinnista, mutta myös asuntojen, työpaikkojen ja palvelujen välisten etäisyyksien kasvusta. Yhdyskuntarakenteen hajautuessa eri toiminnot sijoittuvat kauaksi toisistaan. Kaupunkien täydennysrakentamisessa pitäisikin huomioida joukkoliikenteen edellytysten turvaaminen.
Kasvavien kaupunkiseutujen liikennejärjestelmän toimivuus edellyttää vahvaa joukkoliikennettä ja henkilöautoliikenteen kasvua on hillittävä myös energia-, ilmasto- ja liikenneturvallisuussyistä.

Joukko- ja henkilöautoliikenteen kehitys

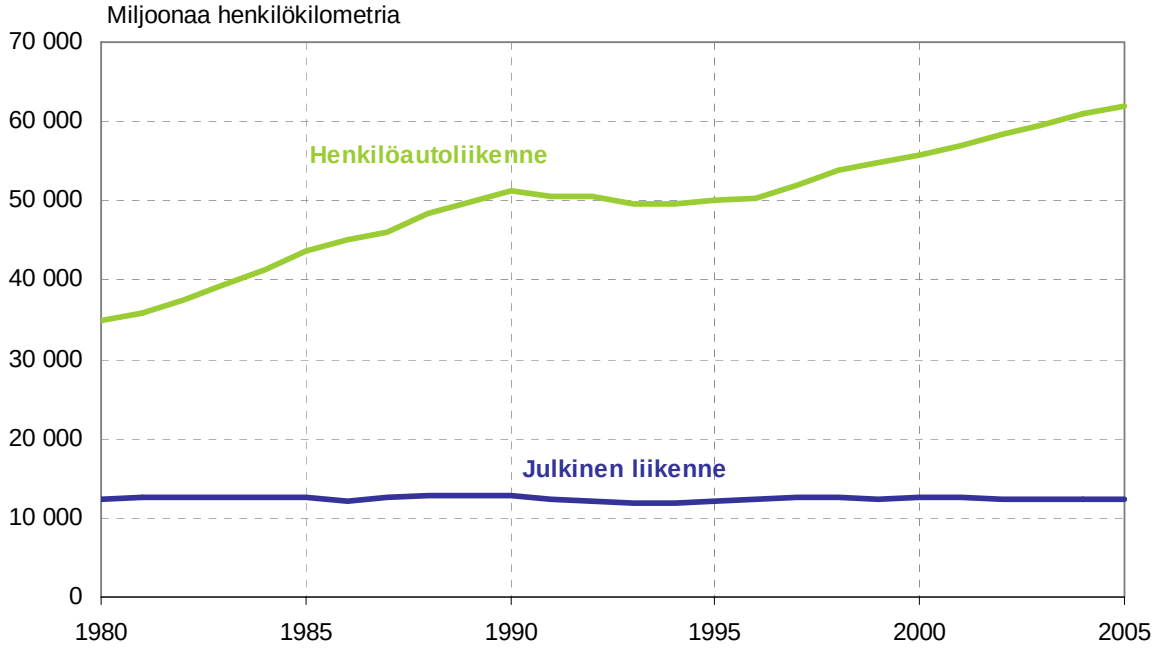

Lähde: Tilastokeskus; Tiehallinto; VR-yhtymä Oy; Merenkulkulaitos; Ilmailulaitos; Helsingin kapungin liikennelaitos

Tavoitteet:

Liikenteen kasvun hillitseminen edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa liikenteen kysyntään vaikutetaan aktiivisesti perinteisten liikennepoliittisten keinojen lisäksi taloudellisella ja tiedollisella ohjauksella, maankäytön suunnittelulla sekä arvioimalla muiden yhteiskunnallisten päätösten vaikutusta liikenteen kysyntään.

Autoriippuvuuden ehkäisy ja henkilöautoilun kasvun pysäyttäminen nostetaan liikennesuunnittelun tavoitteeksi. Joukkoliikenteen, pyöräilyn ja kävelyn asemaa suhteessa henkilöautoliikenteeseen parannetaan. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Kehitetään joukkoliikenteen sujuvuutta, työsuhdematkalippujärjestelmän ehtoja, seudullista suunnittelua ja ostoperiaatteita, turvataan julkisen liikenteen peruspalvelut haja-asutusalueella ja pyritään turvaamaan lentoliikenteen saatavuutta.
Hallitus lisää esteetöntä joukkoliikennettä ja parantaa kevyen liikenteen olosuhteita. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Henkilöautojen liikennesuorite on kasvanut 25 vuodessa n. 35 000 miljoonasta kilometristä n. 62 000 miljoonaan kilometriin. Samassa ajassa on henkilöautojen määrä kasvanut n. 1,2 miljoonasta n. 2,5 miljoonaan. Autoistumiseen on vaikuttanut varallisuuden lisääntyminen ja myös elämäntapa on muuttunut yksityisautoilua suosivaksi. Henkilöautoliikenteen kasvuun vaikuttaa työmatkaliikenteen ja palvelujen käyttöön liittyvän liikkumisen lisäksi myös lisääntynyt vapaa-ajan liikkuminen.

Joukkoliikenteen osuus kaikesta liikkumisesta on vähentynyt. Yksityisautoilua suosivan elämäntavan ohella vähentymiseen vaikuttaa se, että joukkoliikenteen palvelutaso on monin paikoin heikentynyt ja samanaikaisesti lippujen hinnat ovat nousseet.

3. Kansalaiset – hyvinvointia koko elämänkaareen

Elinajanodote

Kuvaus:

Indikaattori **Elinajanodote** kuvaa syntymähetkellä jäljellä olevaa elinaikaa. Elinajanodote on tilastollisesti laskennallinen luku, jolla ilmaistaan tietynikäisten henkilöiden jäljellä oleva elinaika. Elinajanodote on keskeinen maan elintasoa ja terveyttä kuvaava tunnusluku. Globaalissa vertailussa pitkä elinajanodote kertoo mm. maan kehittyneestä terveydenhuollosta, taloudellisesta ja sosiaalisesta hyvinvoinnista.

Keskimääräistä elinikää on onnistuttu pidentämään. Jatkossa tulisi entistä paremmin turvata edellytykset sille, että kaikissa elämänvaiheissa on mahdollista elää hyvää ja täysipainoista elämää. Suurin haaste on parantaa kansalaisten hyvinvointia ja elämänlaatua myös myöhemmällä iällä sekä kannustaa heitä osallistumaan
aktiivisesti yhteiskunnan sosiaaliseen, poliittiseen ja taloudelliseen elämään.

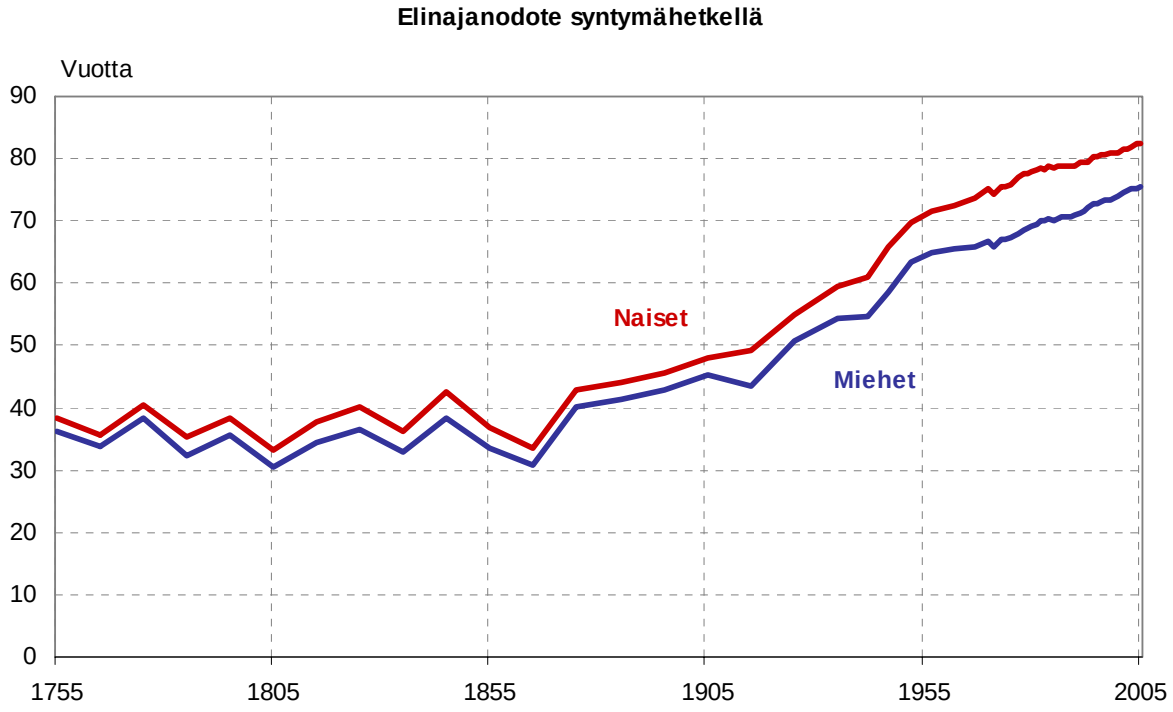

Lähde: Tilastokeskus, Henkilötilastot, Väestö

Tavoite:

Aktiivisen ikääntyvän väestön toimintamahdollisuuksia yhteiskunnan eri alueilla, kuten työelämässä, vapaaehtois- ja järjestötyössä, omaishoidossa, koulutuksessa ja kokemuksen siirrossa tuetaan. Asuntojen ja elinympäristöjen esteettömyydellä mahdollistetaan kotona asuminen kunnon heiketessäkin. Toimivat julkiset ja yksityiset palvelut ehkäisevät osaltaan ongelmia ja tukevat toimintakykyä ja omatoimisuutta. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Todennäköisesti sekä miesten että naisten elinajanodotteen kasvu jatkuu. Pitkittynyt työttömyys ja muut sosiaalista syrjäytymistä aiheuttavat tekijät sekä muut terveyden kannalta epäedulliset muutokset saattavat hidastaa suotuisaa kehitystä tai peräti katkaista sen. Esim. alkoholin kulutuksessa tapahtuvat muutokset vaikuttavat elinajanodotteeseen. Sosioekonomiset erot elinajanodotteessa ovat myös kasvaneet.
Miesten ja naisten välinen kuolleisuusero on Suomessa suurempi kuin useimmissa muissa läntisen Euroopan maissa, joissa miesten elinajanodote on noin 5–6 vuotta pienempi kuin naisten. Sukupuolten välinen suhteellinen kuolleisuusero on suurimmillaan 20–29 vuoden iässä, jolloin miesten kuolleisuus on yli kolminkertainen naisiin verrattuna. Nuorten miesten ylikuolleisuus johtuu ennen kaikkea tapaturmista ja väkivaltaisista kuolemista.
Muita miesten ja naisten välistä eroa selittäviä tekijöitä ovat mm. miesten korkeampi kuolleisuus verenkiertoelinten sairauksiin, alkoholiin liittyviin sairauksiin.

Eläkkeellesiirtymisiän odote

Kuvaus:

Indikaattori **Eläkkeellesiirtymisiän odote** kuvaa eläkkeelle siirtymisen iässä tapahtuvaa kehitystä. Eläkkeellesiirtymisiän odote lasketaan 25-vuotiaalle, joten se kuvaa koko työeläkevakuutettua väestöä, joka on jo pääosin mukana työelämässä. Odote kertoo hyvin eläkkeelle siirtymisen iässä tapahtuvasta kehityksestä, koska siihen ei vaikuta väestön ikärakenne.

Eläkkeellesiirtymisiän nostamisessa on kysymys sosiaalisten ja taloudellisten näkökohtien yhteensovittamisesta. Mikäli työllisyys kehittyy suotuisasti ja työmarkkinat työllistävät ikääntyneitä ja pitävät työllisenä nykyistä pitempään, taloudellinen hyvinvointi lisääntyy ja turvaa pa-

remman elintason eri väestöryhmille. Valtaosin tuloverotukseen perustuvan julkisen sektorin rahoitus lepää viime kädessä sen varassa, että riittävän suuri osa väestöstä käy työssä.

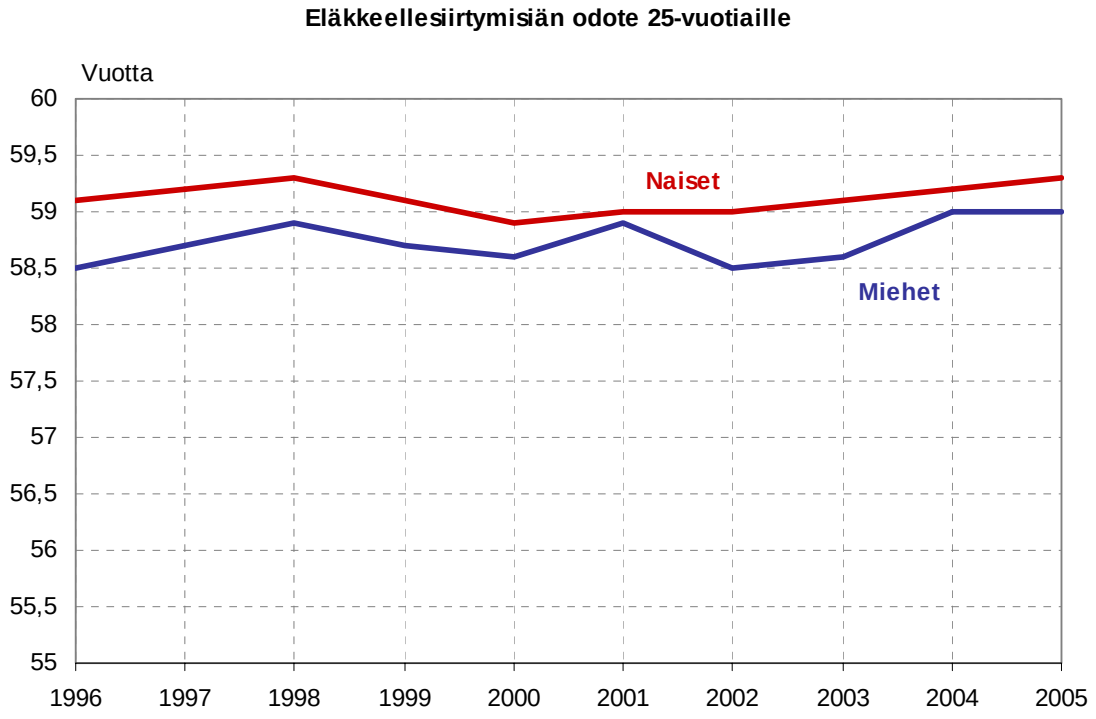

Lähde: Eläketurvakeskus

Tavoite:

Julkisen sektorin rahoitus lepää viime kädessä sen varassa, että riittävän suuri väestön osa käy työssä. Hyvinvointiyhteiskunnan kestävä perusta edellyttää 75 prosentin työllisyysastetta. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Kestävän eläkepolitiikan perustana ja tavoitteina ovat talouden kasvu, yleinen luottamus järjestelmän kestävyyteen, sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja nykyistä pidempi jaksaminen työelämässä.
Ikääntyneiden työntekijöiden edellytyksiä ja kannusteita jatkaa työelämässä parannetaan. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Työeläkkeisiin tehtiin vuoden 2005 alussa mittava uudistus. Uudistuksen tavoitteina on myöhentää keskimääräistä eläkkeelle ja sopeuttaa eläkejärjestelmä keskimääräisen elinajan kasvuun.

Eläkkeellesiirtymisiän odotteessa ei ole vuodesta 1996 lähtien tapahtunut suurta muutosta, odote on vaihdellut 59 vuoden molemmin puolin. Parin viime vuoden aikana eläkkeelle siirtyminen on myöhentynyt. Tämän kehityksen jatkuminen olisi toivottavaa, koska tavoitteena olisi saada odote nousemaan 2-3 vuodella. Miesten alhaisempaa eläkkeellesiirtymisikää selittää osaltaan naisia runsaampi alkoholinkäyttö sekä fyysisesti kuormittavampi työ.

Ammattitaudit ja tapaturmat

Kuvaus:

Ammattitaudit ja työhön liittyvät sairaudet ovat suurelta osin ehkäistävissä. Niiden ehkäisy on sekä terveyden ja työkyvyn että talouden kannalta kannattavaa. Ammattitautien tehokas ennaltaehkäisy edellyttää työssä ja työympäristössä esiintyvien vaara- ja haittatekijöiden poistamista tai saattamista sellaiselle tasolle, joka ei aiheuta sairastumisriskiä.

Työpaikkatapaturmiksi luetaan työpaikalla sattuneet henkilövahingot. Työpaikalla sattuvan tapaturman taustalla on usein puutteita ja häiriöitä organisaation toimintatavoissa ja työympäristössä. Kuolemaan johtavia työpaikkatapaturmia sattuu vuosittain noin 40 tapausta.

Työturvallisuuden varmistaminen vaatii toimintaa useilla tasoilla: teknisessä turvallisuudessa, työympäristön turvallisuudessa, työtavoissa, perehdyttämisessä, johtamisessa ja organisaation turvallisuuskulttuurin kehittämisessä. Suomessa on Euroopan huipputasoa oleva työterveyslainsäädäntö.
Indikaattori **Ammattitaudit ja tapaturmat työpaikalla** kertoo Suomessa tapahtuvien työpaikkatapaturmien ja uusien ammattitautitapausten lukumäärän vuosittain.

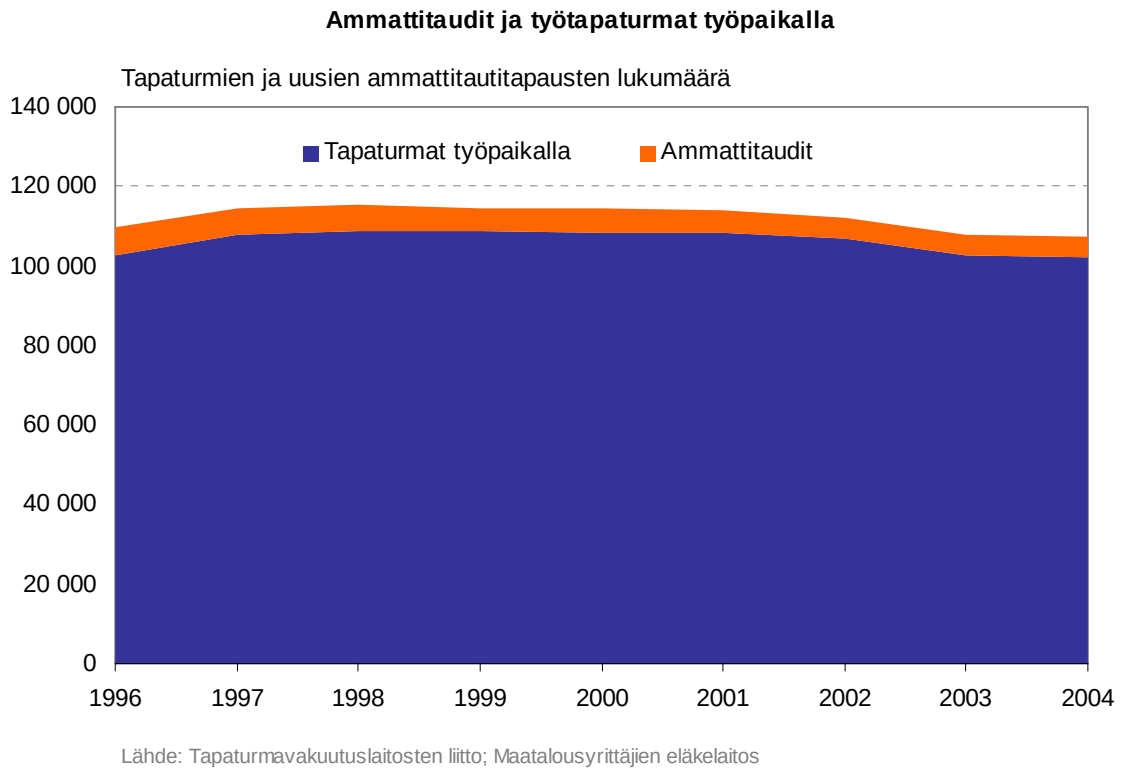

Lähde: Tapaturmavakuutuslaitosten liitto; Maatalousyrittäjien eläkelaitos

Tavoite:

Tavoitteena on parantaa työntekijöiden työhyvinvointia ja työssä jaksamista sekä helpottaa työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Työn myönteisten piirteiden vahvistamisella, yksilön työssä kehittymisellä, urakehityksen ja innovatiivisuuden tukemisella sekä hyvällä johtamisella voidaan nykyisessä nopeasti muuttuvassa työelämässä paremmin turvata sekä yritysten menestys että työntekijöiden terveys ja hyvinvointi. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Hyödynnetään työterveyshuollon mahdollisuuksia työpaikan kokonaisvaltaiseen kehittämiseen ja työhyvinvoinnin parantamiseen. Ikäjohtamiseen ja henkiseen työsuojeluun kiinnitetään erityistä huomiota. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Noin 5 000 suomalaisella työntekijällä, eli noin 0,2 prosentilla työvoimasta todetaan vuosittain ammattitauti. Näistä noin viidennes eli 1 000 on luonteeltaan pitkäaikaisia sairauksia, jotka johtavat ammatinvaihtoon tai työtehtävien vaihtamiseen, mutta huomattavasti harvemmin pysyvään työkyvyttömyyteen tai kuolemaan.
Vuodesta 1998 työtapaturmien määrä on vuosi vuodelta laskenut hienoisesti, mutta parin viime vuoden aikana tilanne on kääntynyt huonommaksi. Myös kuolemaan johtaneet työtapaturmat ovat lisääntyneet.

Väestönkehitys

Kuvaus:

Suomen väestö ikääntyy ennusteiden mukaan eurooppalaista keskiarvoa voimakkaammin. Väestön ikääntyminen tarkoittaa eläkeikäisen väestön määrän nopeampaa kasvua muuhun väestöön (lapset ja työikäiset) määrään nähden. Väestön ikääntymiseen vaikuttaa siis koko väestön ikärakenne. Ikärakenteen kehitykseen vaikuttavat syntyvyyden, kuolevuuden ja muuttoliikkeen kehitys.
Sodan jälkeen syntyvyys oli erityisen suurta, mutta sittemmin syntyvyys on vähentynyt. 1970-luvulta alkaen on syntynyt noin 65 000 lasta vuosittain. Lisäksi väestön odotettavissa oleva elinikä pitenee koko ajan.

Pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta perustuu malliin, jossa kaikki rahoittavat ja saavat palveluita ja sosiaaliturvaa elämänkaarensa eri vaiheissa. Hyvä huolenpito lapsista on edellytys sille, että nykyisille ja tuleville vanhussukupolville on huolehtijoita. Väestön ikärakenteen muuttuessa on tärkeää huolehtia sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta ja eri-ikäisten kansalaisten hyvinvoinnista siten, että kaikkien ikäryhmien tarpeet otetaan huomioon. Ikääntyneiden määrän lisääntyminen kasvattaa erityisesti eläke- ja hoitomenoja, mutta se ei saisi syrjäyttää lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtimista. Väestön ikääntyessä huoltosuhde kasvaa (ks. indikaattori Huoltosuhde maakunnittain).

Muuttoliike on yksi väestön ikärakenteeseen vaikuttava tekijä. Maahanmuuton ei ainakaan lyhyellä aikavälillä yksinään oleteta ratkaisevan vähenevän syntyvyyden ja väestön ikääntymisen aiheuttamia ongelmia. Se on kuitenkin yksi tarjolla oleva mahdollisuus, jota on täydennettävä muilla ratkaisuilla. **Indikaattori väestönkehitys ikäryhmittäin** kuvaa ennustettua väestön ikärakenteen muutosta vuoteen 2040 asti.

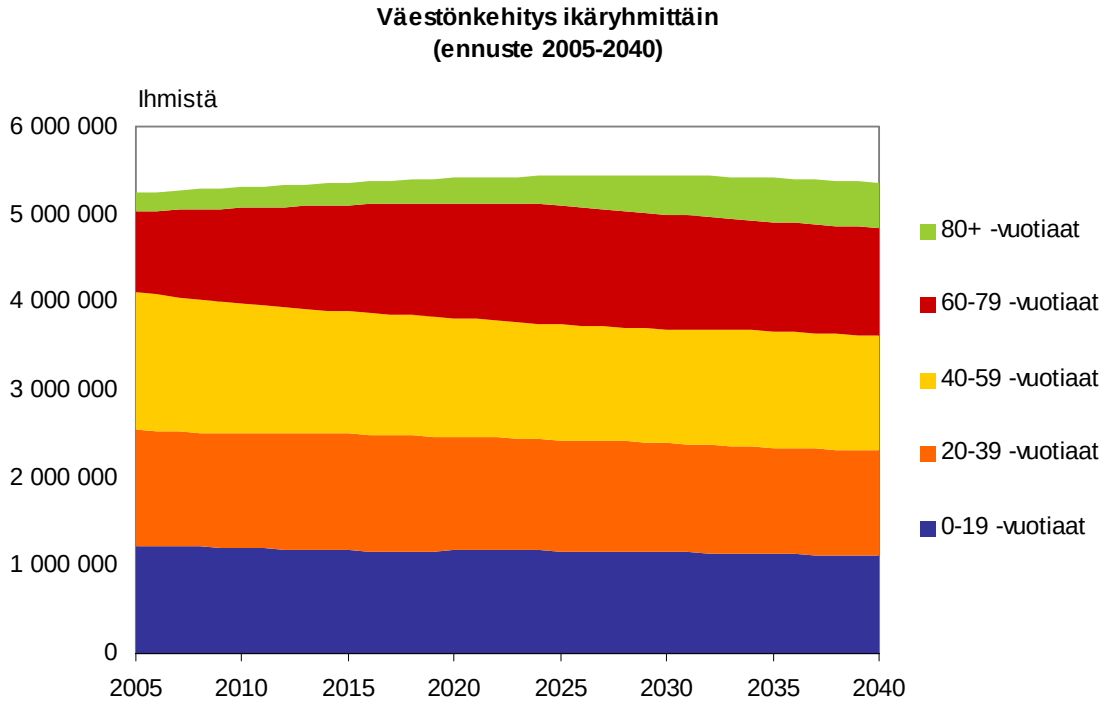

Lähde: Tilastokeskus

Tavoite:

Kansallisena tavoitteena tulee jatkossakin olla tulonsiirto- ja palvelujärjestelmä, jonka puitteissa huolehditaan eri ikäryhmien tarpeista sukupolvien välistä yhteenkuuluvuutta tukevasti. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Väestön ikääntymisestä aiheutuvaa painetta julkiseen talouteen rajoitetaan talouden kantokykyä vahvistamalla ja vastuullisella meno- ja veropolitiikalla. Rakenteellisen työttömyyden ale-

neminen, työllisyysasteen nousu sekä tuottavuuden kasvu ovat kantokyvyn vahvistumisen keskeiset osatekijät. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Väestön ikärakenteen muutos on ollut käynnissä jo pitkään. Vaikka 50 vuodessa väestö on kasvanut yli miljoonalla hengellä, alle 15-vuotiaita lapsia on Suomessa nyt 300 000 vähemmän kuin 50 vuotta sitten. Samaan aikaan työikäisten määrä on kasvanut lähes 900 000 hengellä. 65 vuotta täyttäneitä on nyt lähes puoli miljoonaa enemmän kuin vuonna 1950.
Syntyneiden lasten määrän vähenemiseen on syynä se, että synnyttävät ikäluokat ovat edeltäjiään pienempiä.
Suomessa lapsettomien naisten määrä on ollut lisääntymässä. 35-vuotiaista naisista oli vuonna 2000 kokonaan lapsettomia 25 prosenttia, kun luku vuonna 1986 oli 18 prosenttia. Lapsettomuus tai pieni lasten määrä on yleisintä korkeasti koulutetuilla naisilla.
Maahanmuuton lisääntymisellä saattaa olla ennusteisiin huomattavan suuri vaikutus.

Vaikeasti työllistettävät

Kuvaus:

Työ on yksilön hyvinvoinnin kannalta keskeinen tekijä ja sen puute yksi merkittävimmistä syrjäytymisen riskitekijöistä. Syrjäytymisellä tarkoitetaan kasautuvaa huono-osaisuutta, jossa yhdistyvät mm. toimeentulo-ongelmat, pitkäaikainen ja usein toistuva työttömyys, terveyteen ja elämänhallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta.

Päävastuu työllistämistoimista on valtion työhallinnolla, mutta vaikeasti työllistyvien tukemisessa tarvitaan useamman hallinnonalan yhtäaikaisia ja samansuuntaisia toimenpiteitä hyvän lopputuloksen aikaansaamiseksi. Vaikeasti työllistettävistä suuri osa tarvitsee ensisijaisesti muita kuin työvoimatoimiston palveluita.

Indikaattori **Vaikeasti työllistettävät** kertoo pitkäaikaistyöttömien sekä työllistämistoimenpiteen jälkeen työttömäksi jääneiden ja toimenpiteeltä toiselle siirtyneiden määrän.

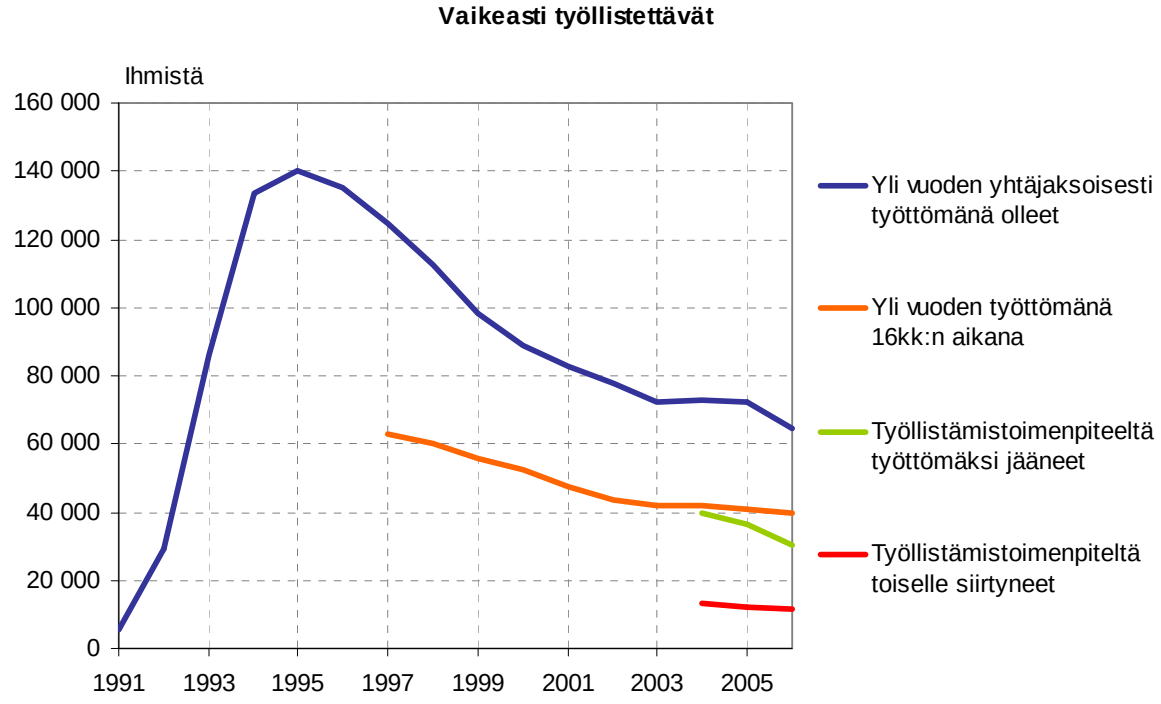

Lähde: Työministeriö

Tavoite:

Työmarkkinoiden rakennetta kehitetään edelleen siten, että työnantajan kannattaa tarjota työtä ja työntekijän kannatta ottaa sitä vastaan.
Erityishuomiota kiinnitetään pitkäaikaistyöttömyyteen aktiivisen työvoimapolitiikan uudistumisen kautta. Viime kädessä tutkitaan vaikeasti vajaakuntoisten pitkäaikaistyöttömien osalta eläkeratkaisuja. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Riittävän varhaisilla ja nopeilla toimilla voidaan parhaiten edistää työtä vaille jäävien henkilöiden työllistymistä ja näin välttää työttömyyden pitkittyminen ja työmarkkinoilta syrjäytyminen. Työvoimapoliittisten toimien, kuten työvoimakoulutuksen ja tukityöllistämisen, vaikuttavuutta on oleellisesti parannettava pitäen selkeästi tavoitteena henkilön työllistymistä. Tavoitteeksi asetetaan, että aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteiden jälkeinen työllistyminen nousee vaalikauden aikana keskimäärin vähintään 40 prosenttiin toimenpiteen päättäneistä. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Työllistämistoimia on tehostettu viime vuosien aikana merkittävästi. Pitkäaikaistyöttömien määrä on seuranta-aikana selvästi vähentynyt ja työllistämistoimenpiteiden jälkeinen työllistyminen on lisääntynyt. Aktiivisten työllistämistoimien lisäksi talouskasvu on lisännyt työvoiman kysynnän kasvua ja näin vähentänyt työttömyyden pitkittymistä.
Työvoiman kysynnän kasvu on parantanut myös yli 50 – vuotiaiden työllistymistä.
Toukokuun 2007 työllisyyskatsauksen mukaan työttömyys on vähentynyt eniten nuorten ja pitkäaikaistyöttömien ryhmissä.
Työllisyys- ja työttömyysluvuissa esiintyy vuosittain säännöllisenä toistuvaa kausivaihtelua. Vaihtelua aiheuttavat opintojen päättyminen joulu- ja toukokuussa ja lisäksi kesätyöt ja muut kausiluontoiset työt kuten maatalouden, rakentamisen ja matkailualan työt.

Jatko-opintoihin sijoittuminen peruskoulun jälkeen

Kuvaus:

Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääminen on nuoren kannalta merkittävä syrjäytymisriski. Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvien joukko ei ole yhtenäinen, eikä näin voida puhua suoraan yhdestä syrjäytyneiden joukosta. Peruskoulun jälkeistä koulutusta vaille jäävät nuoret ovat kuitenkin todellisessa syrjäytymisvaarassa. Koulutuksensa peruskoulun varaan jättävien osuus ikäluokasta on pysynyt suhteellisen korkeana viimeisten kahden vuosikymmenen ajan, sillä lähes 18 prosenttia ei edelleenkään suorita toisen asteen koulutusta. Tämä on myös yksi syy tulevaisuuden rakenteelliselle työttömyydelle. Hyvällä koulutuksella ja osaamisella on vahva kytkentä myöhemmän työllistyvyyden kanssa.

Osalla perusopetuksen päättäneistä nuorista jatko-opintovalmiudet ovat heikot, mikä lisää jatko-opintojen keskeyttämisriskiä. Lisäksi osalla lapsista ja nuorista elämäntilanteisiin liittyvät vaikeudet ja psykososiaalinen pahoinvointi ovat lisääntyneet.

Indikaattori **Jatko-opintoihin sijoittuminen peruskoulun jälkeen** kuvaa peruskoulun 9-luokkalaisten välitöntä sijoittumista jatko-opintoihin. Suomen koulutustarjonnan määrä antaa koko ikäluokalle mahdollisuuden siirtyä peruskoulun jälkeen joko yleissivistävään (lukio) tai ammatilliseen koulutukseen tai näiden yhdistelmään. Ikäluokasta yli 90 prosenttia jatkaa suoraan opiskelua peruskoulun jälkeen.

Jatko-opintoihin sijoittuminen peruskoulun jälkeen

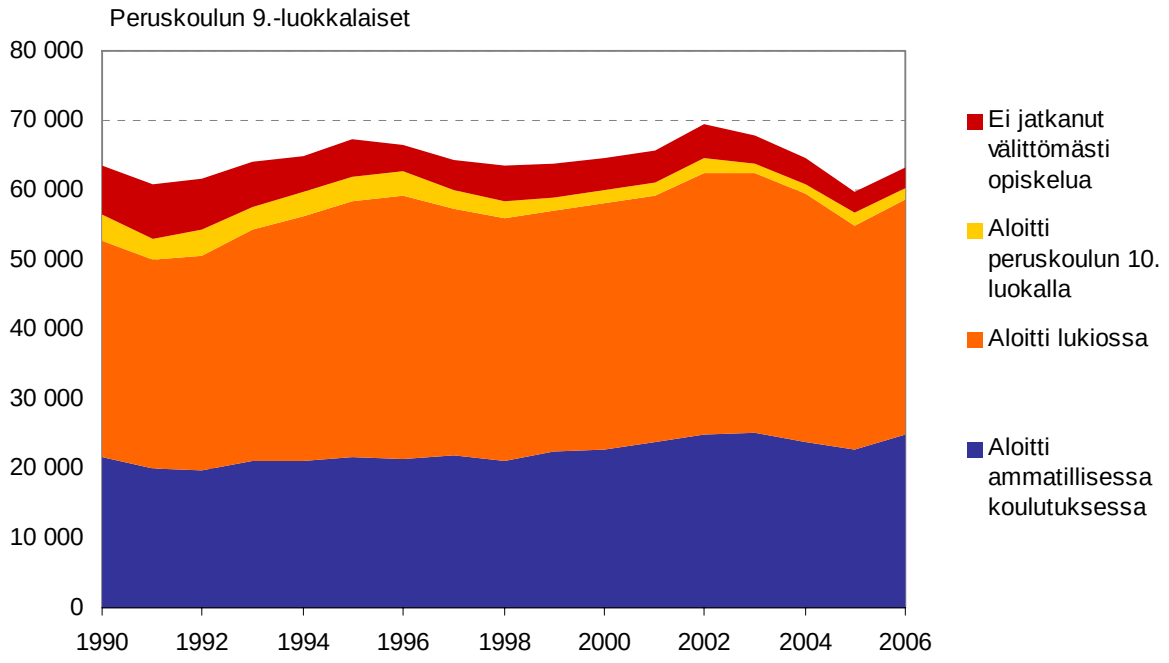

Lähde: Tilastokeskus, Koulutus

Tavoite:

Koulujen osaamista syrjäytymisuhan alla olevien lasten ja perheiden tunnistamisessa lisätään ja yksilön erityistarpeet huomioivaa kasvatusta kehitetään. Erityistä huomiota kiinnitetään koulutuksen ja työelämän väliseen siirtymävaiheeseen. Tavoitteena on, että kaikki saavat peruskoulun jälkeen ammatillisen tai korkeakoulutuksen. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Suomalaisten korkea sivistystaso sekä laadukas ja maksuton koulutus ovat hyvinvointiyhteiskuntamme perusta. Hallitus turvaa tasapuoliset mahdollisuudet laadukkaaseen koulutukseen varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen.
Lukion tehtävää yleissivistävänä ja jatko-opintoihin valmistavana väylänä vahvistetaan. Ammatillisen koulutuksen arvostusta, houkuttelevuutta ja työelämälähtöisyyttä parannetaan. Aloituspaikkojen määrää lisätään ja niitä suunnataan alueellisen työvoimatarpeen mukaan ja kasvukeskuksiin.
Työvoiman tarjonnan lisäämiseksi nopeutetaan koulutuksesta valmistumista ja panostetaan erityisesti vailla ammatillisia valmiuksia jäävien osuuden supistamiseen nuorisoikäluokista. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Ikäluokan koulutustavoitteen toteutuminen tarkoittaa, että kaikilla lapsilla ja nuorilla on oikeus koulutukseen. Tavoitteen toteutuminen edellyttää moniammatillista, yksilölliset tarpeet huomioivaa ja kokonaisvaltaista yhteistyötä sekä varhaista puuttumista oppilaiden/opiskelijoiden ongelmiin.

Peruskoulun suorittavat Suomessa käytännöllisesti katsoen kaikki nuoret. Vuosittain vain noin 300 oppilasta (0,5 prosenttia) jää ilman perusopetuksen päättötodistusta. Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheessa jää vuosittain noin 3 000 nuorta (5 prosenttia) julkisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelle. Osa heistä sijoittuu tilastoimattomaan koulutukseen (kansanopistoihin, talouskouluihin jne.), työpajoille tai suoraan työelämään, ja osa viettää välivuoden. Näistä nuorista osa irtaantuu pysyvästi koulutusjärjestelmästä.

Peruskoulun jälkeen ikäluokasta yli puolet jatkaa lukiossa, vuonna 2006 määrä oli 53 prosenttia. Ammatillisen koulutuksen suosio on hienoisessa kasvussa: alhaisimmillaan ammatilliseen koulutukseen on hakeutunut vuonna 1996 32 prosenttia ja vuonna 2006 määrä oli 39 prosenttia ikäluokasta.

Alkoholin kulutus ja alkoholikuolleisuus

Kuvaus:

Indikaattori **Alkoholin kulutus ja alkoholikuolleisuus** kertoo alkoholijuomien kulutuksen ja alkoholisyihin kuolleet sukupuolittain. Alkoholin kokonaiskulutusta on käytetty pitkään alkoholiolojen yleisindikaattorina. Alkoholin kokonaiskulutus koostuu alkoholijuomien tilastoidusta kulutuksesta (Alkon myynti sekä toimitukset ravintoloille ja päivittäistavarakaupoille) ja tilastoimattomasta kulutuksesta (matkustajatuonti, kotivalmistus, salakuljetus ja korvikkeet). Tilastoimattoman kulutuksen osuuden arvioitiin olevan 1990 – luvun taitteessa noin 15 prosenttia kaikesta kulutetusta alkoholista. Vuoden 1994 jälkeen tilastoimattoman alkoholin kulutus lisääntyi ja on tällä hetkellä noin neljännes koko kulutuksesta.

Alkoholi on työikäisillä suomalaismiehillä yleisin kuolinsyy ja naisilla toiseksi yleisin. Monet alkoholisairaudet vaativat puhjetakseen pitkäaikaista, runsasta alkoholin käyttöä. Niiden yleistyminen 1990-luvun alun lamavuosina heijasti 1980-luvun lopun kulutuksen kasvua. Talouden nousukausi lisää väestön kulutusmahdollisuuksia, ja tulojen nousu on Suomessa nostanut myös alkoholin kulutusta. Myrkytykset, hukkumiset ja muut tapaturmat heijastavat nopeammin alkoholin kulutuksen vaihteluja.
Kansanterveyden näkökulmasta kulutuksen lisääntymisen vaikutuksia voidaan havainnollistaa olettamalla, että kulutustason muutokset heijastuvat suoraan alkoholisairauksien ja alkoholikuolemien määrään. 10–20 prosentin kulutustason kasvu tarkoittaisi nykytasoon verrattuna, että vuosittainen alkoholikuolleisuus kasvaisi 300–600:lla. Lisäkuolleista kolme neljästä olisi miehiä.

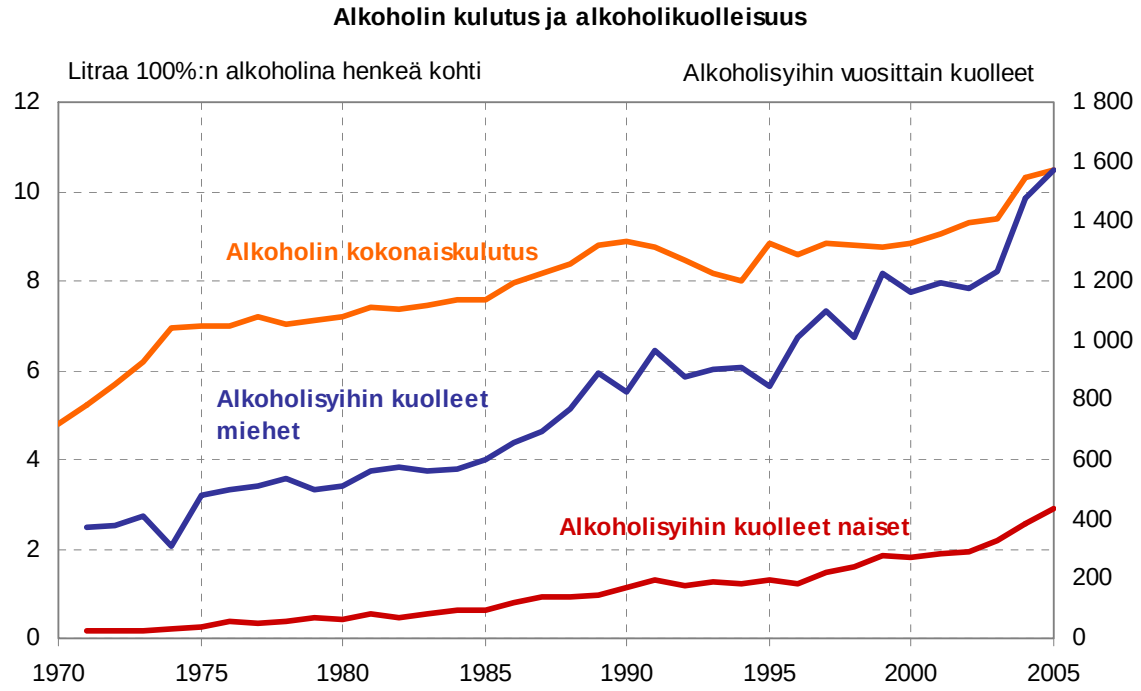

Lähde: Tilastokeskus; Stakes

Tavoite:

Terveys- ja päihdepalvelujärjestelmää kehitetään integroituun suuntaan niin, että käytettävissä olevia resursseja voidaan edelleen suunnata korkeassa sairastumisriskissä ja syrjäytymisuhan alla olevien tunnistamiseen ja hoitoon.
Päihteiden vastaisella politiikalla ja terveydenedistämisohjelmilla suunnataan lasten ja nuorten ja heidän vanhempiensa valintoja terveellisten elintapojen suuntaan. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tehostetaan ehkäisevää päihdetyötä vakiinnuttamalla varhainen puuttuminen perusterveydenhuollon ja työterveyshuollon pysyväksi toimintamalliksi. Kansanterveydellisin perustein nostetaan alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden verotusta.
Vähennetään määrätietoisella päihdepolitiikalla lasten vanhempien alkoholinkäyttöä ja siitä lapsille aiheutuvia haittoja. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Suomalaiset joivat vuonna 2005 sataprosenttista alkoholia 10,5 litraa henkeä kohti. Määrä on kaksinkertaistunut 1970-luvun alusta. Miehet juovat kolme neljäsosaa kaikesta alkoholista, ja miehistä eniten juovat kolme - neljäkymmentävuotiaat. Naisten alkoholinkäyttö on viime vuosina lisääntynyt huomattavasti.

Kaikkiaan joka kymmenes kuolema johtui välillisesti tai välittömästi alkoholin käytöstä. Alkoholisyihin kuoli 2033 henkilöä vuonna 2005. Noin tuhannessa kuolemassa tapaturman tai väkivallan uhri oli kuollessaan päihtynyt ja lääkäri oli arvioinut sen myötävaikuttaneen kuolemaan. Noin 1 500 kuolemaa olivat sellaisia, joissa alkoholiperäinen syy tai päihtymys oli muulla tavalla myötävaikuttavana tekijänä.

Alkoholin aiheuttama kuolleisuus ja sairastavuus ovat kasvaneet selvästi nopeammin kuin alkoholin kulutus. Alkoholin kulutuksen lasku laman aikana heijastui myönteisesti edellä mainittujen alkoholihaittojen yleisyyteen muutaman vuoden viiveellä. Kun kulutus laman jälkeen alkoi lisääntyä, yleistyivät myös alkoholihaitat jälleen.

Maahanmuuttajien työttömyysaste ja kouluttautuminen

Kuvaus:

Tulevaisuudessa Suomi on nykyistä monikulttuurisempi maa. Erilaisuus on nähtävä mahdollisuutena uuden oppimiseen sekä kulttuuriseen vuorovaikutukseen ja sitä kautta innovatiivisuuden kasvattamiseen. Maahan muuttaneet ovat tärkeä voimavara ja heidän työllisyytensä on tärkeää yhteiskunnan sosiaaliselle eheydelle.

Työttömyys on maahanmuuttajien suurimpia ongelmia ja työttömyyden vähentäminen on keskeisessä asemassa suomalaisessa maahanmuuttopolitiikassa. Maahanmuuttajien työttömyys on edelleen korkea verrattuna valtaväestön työttömyysprosenttiin, mutta työllistyminen on helpottunut.

Työtä saadakseen suurin osa maahanmuuttajista on joutunut vaihtamaan ammattia Suomessa ja heidän työsuhteensa ovat määräaikaisia ja osa-aikaisia useammin kuin suomalaisilla palkansaajilla. Maahanmuuttajat eivät myöskään kykene täysin hyödyntämään ennen Suomeen tuloa hankkimaansa koulutusta ja työkokemusta, sillä suomalaiset työnantajat arvostavat suomalaisissa oppilaitoksissa saatua koulutusta ja Suomessa hankittua työkokemusta enemmän kuin ulkomaisia.

Indikaattori **Maahanmuuttajien työttömyysaste ja kouluttautuminen** kertoo maahanmuuttajien työttömyysasteesta ja vieraskielisten kouluikäisten (muiden kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisten) lukumäärän.

Maahanmuuttajien työttömyysaste ja vieraskielisten kouluikäisten määrä

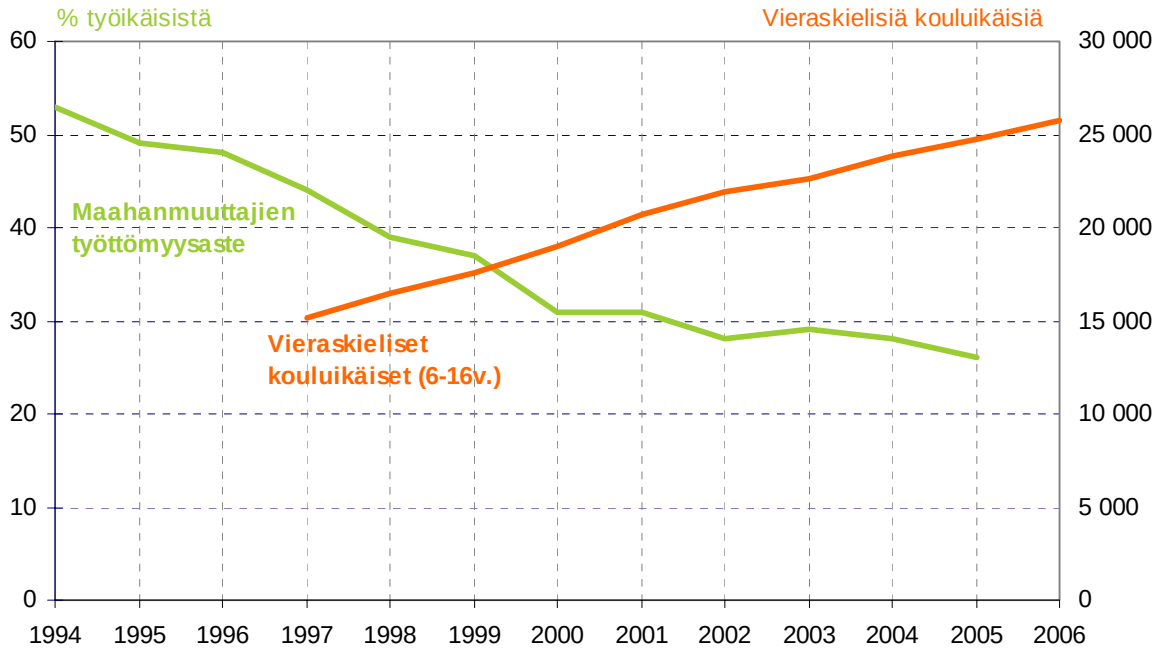

Lähde: Tilastokeskus; Työministeriö; Opetushallitus

Tavoite:

Maahanmuuttajien nopeampi kotoutuminen ja kielen oppiminen on välttämätöntä maahanmuuttajien hyvinvoinnin, yhteiskunnan tasapainoisen kehittymisen ja talouden kannalta. Työikäisten maahanmuuttajien kohdalla tavoitteena on pääsy työelämään ja saada tulijoiden osaaminen ja koulutus Suomalaisen yhteiskunnan käyttöön. Erityisesti on luotava edellytykset maahanmuuttajataustaisten nuorten integroitumiselle yhteiskuntaan. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Pääkaupunkiseudulle, Turun seudulle ja muille merkittäville maahanmuuttoalueille laaditaan yhdessä valtion ja seudun kuntien kanssa pilottiohjelma maahanmuuttajien kotouttamisen ja työllistymisen edistämiseksi. Luodaan työperäisten maahanmuuttajien opastusjärjestelmä. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Maahanmuuttajien työttömyysaste oli vuoden 2006 lopussa 26 prosenttia. Vuotta aikaisemmin vastaava luku oli 28 prosenttia ja vuodesta 1995 maahanmuuttajien työttömyysaste on lähes puolittunut. Suomessa asuvista maahanmuuttajista valtaosa on muuttanut perhesiteiden perusteella, työn perusteella muuttaneita on arviolta kymmenesosa.
Vieraskielisten koululaisten määrä on kasvanut voimakkaasti. Luvussa on mukana ainoastaan perusopetuksen oppilaat.

Äänestysaktiivisuus

Kuvaus:

Vaalit ovat edustuksellisessa demokratiassa tavallisen kansalaisen keskeisin vaikutustapa, silloin äänestäjä antaa valtakirjan edustajalleen parlamentissa. Äänestäjät myös valitsevat harjoitettavan politiikan suunnan ja voivat asettaa valtaapitävät vastuuseen harjoitetusta politiikasta. Kansalaisten aktiivinen osallistuminen ja vaikuttaminen ovat myös kestävän kehityksen kulmakiviä.

Kaikki eivät kuitenkaan äänestä eivätkä heidän mielipiteensä näin ollen välity perinteisessä mielessä poliittisiin päätöksiin. Äänestämättä jättäminen ei sinällään ole demokratian kannalta

ongelma. Suomessa äänestämättä jättäminen on kuitenkin jakautunut epätasaisesti myös sosioekonomisesti. Äänestysvilkkautta kohottavia ominaisuuksia ovat mm. ikä (80 ikävuoteen asti), hyvä koulutus, korkea tulotaso, sukupuoli (naiset ahkeria äänestäjiä), järjestöaktiivisuus, luottamus muihin ihmisiin, luottamus poliittiseen järjestelmään ja sen toimijoihin. Sen vuoksi eri tavoin yhteiskuntaan hyvin kiinnittyneet ihmiset ovat paremmassa asemassa myös kun päätetään yhteisistä asioista, sillä heidän äänensä kuuluu vaaleissa muita useammin.

Indikaattorissa **Äänestysaktiivisuus** on esitettynä kunnallis-, eduskunta- ja europarlamenttivaalien äänestysprosentit.

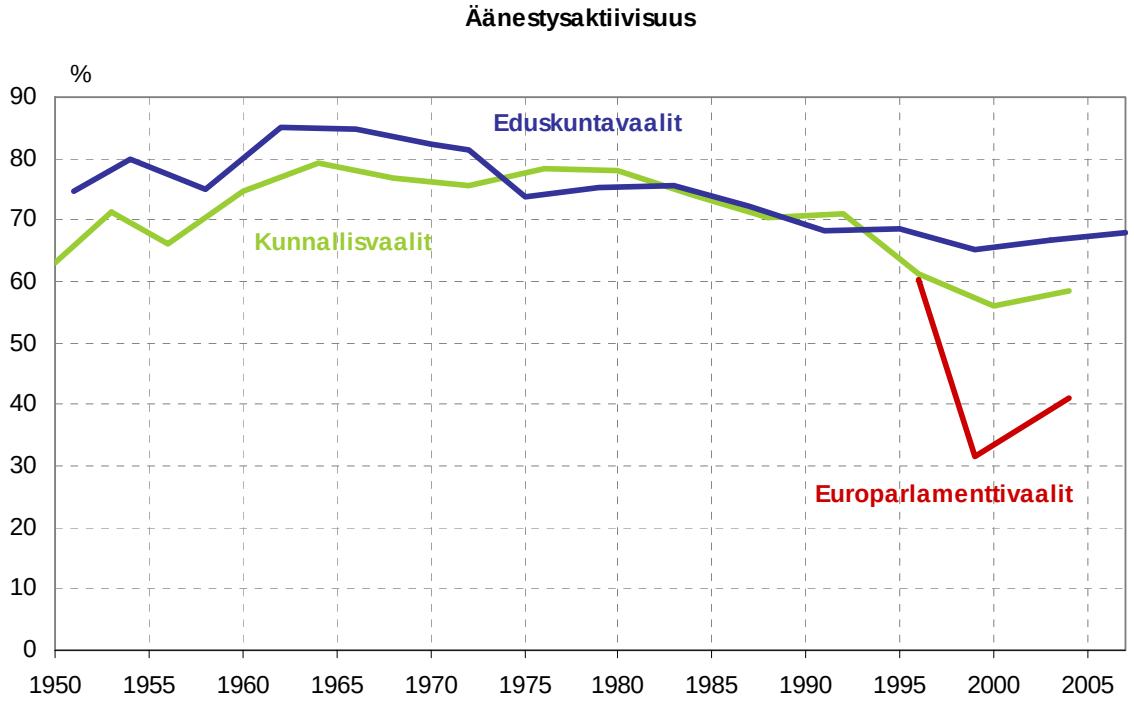

Lähde:Tilastokeskus, Henkilötilastot

Tavoite:

Lähtökohtana hyvinvointivaltion kehittämisessä ovat laajat demokraattisen yhteiskunnan oikeudet, yksilönvapaus, sananvapaus, uskonnonvapaus, poliittiset oikeudet ja näiden oikeuksien edelleen kehittäminen. Ylläpitämällä yhteiskunnassa tietoisesti ja aktiivisesti arvokeskustelua, mahdollistetaan kansalaisille osallisuus yhteisten asioiden tärkeysjärjestyksen määrittämiseen. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Kunnallis- ja eduskuntavaalien äänestysprosentit ovat laskeneet 1960–70 lukujen yli 80 prosentista alle 70 prosentin. Alhaisimmillaan tähän mennessä äänestysaktiivisuus oli vuosituhannen vaihteessa: vuoden 1999 eduskuntavaaleissa 65,3 prosenttia ja europarlamenttivaaleissa 31,4 prosenttia, vuoden 2000 kunnallisvaaleissa 55,9 prosenttia. Äänestysaktiivisuudessa näyttäisi nyt kuitenkin tapahtuneen käänne parempaan.

Äänestämättä jättäminen saattaa olla osoitus tyytymättömyydestä harjoitettua politiikkaa kohtaan, mutta toisaalta myös osoitus tyytyväisyydestä nykytilanteeseen.

Yhteisöllinen osallistuminen

Kuvaus:

Edustuksellinen demokratia kohtaa uusia haasteita, esimerkiksi uusia kansalaisvaikuttamisen muotoja. Samoin tarve sovittaa yhteen päätöksenteon eri tasoja paikallisesta globaaliin on

vahvistunut. Kansalaisyhteiskunnan merkitys kansalaiskeskustelun paikkana ja demokratian edellyttämien valmiuksien kehittäjänä korostuu. Samalla perinteinen tapa käsittää kansalaisuus laajenee. Kansallisvaltion kansalaisuus pysyy tärkeänä, mutta saa rinnalleen korostuvan lähi-, paikallis- ja alueyhteisöjen ja toisaalta Euroopan unionin ja maailmankansalaisuuden.

Indikaattori **Yhteisöllinen osallistuminen** kertoo suomalaisten 14-vuotiaiden nuorten osallistumisesta yhteiskunnalliseen järjestötoimintaan. Indikaattori perustuu vuosina 1995- 2001 tehtyyn IEA-CIVICS–tutkimukseen, joka on 14-vuotiaille nuorille 30 maassa tehty yhteiskunnallisen opetuksen kansainvälinen tutkimus.

Yhteisöllinen osallistuminen
(14-vuotiaiden osallistuminen yhteiskunnalliseen järjestötoimintaan)

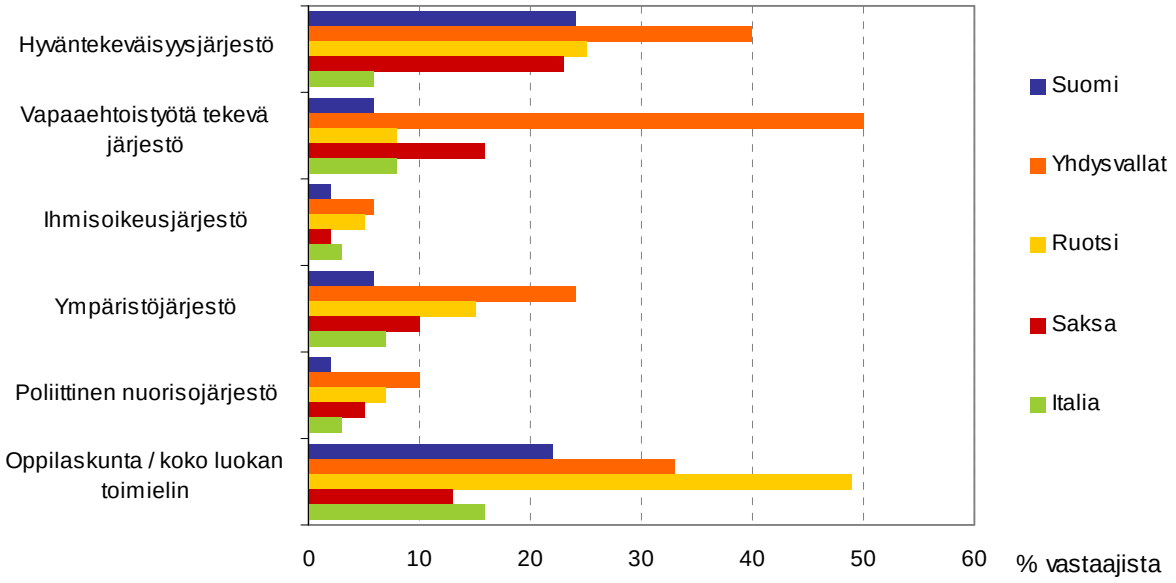

Lähde: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, IEA-Civics Nuori kansalainen -tutkimus 2001

Tavoite:

Kestävä kehitys edellyttää, että kansalaisilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua, kantaa vastuuta ja hyötyä kehityksen tuomista valinnanmahdollisuuksien lisääntymisestä. Kaikkien lasten ja nuorten tulee saada kokemuksia vastuunotosta ja yhteisten asioiden hoidosta sekä omassa yhteisössä että koulun ulkopuolisessa yhteisössä. Edistetään tulokselliseksi havaittujen osallistumis- ja vaikuttamistapojen leviämistä ja vakiinnuttamista koulutusorganisaatioissa sekä kehitetään uusia osallistumis- ja vaikuttamistapoja. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Runsaassa kolmanneksessa IEA-CIVICS tutkimukseen osallistuneista maista on nuorten osallistuminen yhteiskunnallisiin liikkeisiin vähäistä. Suomi kuuluu näiden maiden joukkoon.

Suomalaiset ovat kaikkein haluttomimpia keräämään allekirjoituksia vetoomukseen ja osallistumaan rauhanomaiseen mielenosoitukseen. Vain kahdessa maassa nuoret olivat suomalaisia haluttomampia keräämään varoja johonkin hyvään tarkoitukseen. Ainoastaan äänestämisen kohdalla suomalaiset nuoret sijoittuivat jonkin verran keskitason yläpuolelle.

Laittomaan yhteiskunnalliseen toimintaan suomalaiset ennakoivat osallistuvansa kaikkein vähiten.

Kunnon kansalaisen toimintaa on tutkimuksessa kuvattu kahdella tavalla:

1. Tavanomainen kunnon kansalainen osallistuu poliittiseen toimintaan äänestämällä vaaleissa, osallistumalla poliittiseen keskusteluun tai kuulumalla poliittiseen puolueeseen.

Kunnon kansalaisen toiminnan arvioinnissa Tanska sai Suomen ohella matalimman arvon. Myös Norja ja Ruotsi sijoittuivat alle kansainvälisen keskiarvon.

2. Sosiaalista vastuuta kantava kansalainen osallistuu yhteiskunnalliseen avustustoimintaan, pyrkii parantamaan ihmisoikeustilannetta ja ottaa osaa ympäristönsuojelutyöhön ja osallistuu rauhanomaiseen mielenosoitukseen epäkohtia vastaan. Suomalaiset nuoret arvioivat sosiaalista vastuuta kantavan kansalaisen toiminnan vähemmän tärkeäksi kuin minkään muun tutkimukseen osallistuneen maan nuoret.

4. Talous kestävän kehityksen turvaajana

Teollisuuden ja palvelujen kustannuskilpailukyky suhteessa muihin OECD-maihin

Kuvaus:
Suomen on turvattava yrityksille kilpailukykyinen toimintaympäristö. Tämä edellyttää toimivia työmarkkinoita, tehokasta innovaatiojärjestelmää, kunnossa olevia perusrakenteita (infrastruktuuria) sekä kilpailukykyä tukevaa sääntely-ympäristöä.

Suomi on menestynyt viime vuosina hyvin erilaisissa kilpailukykytutkimuksissa. Kilpailukykyselvitykset ovat taaksepäin katsovia, ja ne ovat osoittautuneet huonoiksi tulevan kehityksen ennakoijiksi.

Kustannuskilpailukykyä mitataan perinteisesti suhteellisten yksikkötyökustannusten avulla. Yksikkötyökustannusten osatekijöinä käytetään työvoimakustannusten, tuottavuuden ja valuuttakurssien muutoksia. Indikaattori **Teollisuuden ja palvelujen kustannuskilpailukyky suhteessa muihin OECD-maihin** kuvaa kustannuskilpailukyvyssä tapahtuneita muutoksia.

Tavoite:
Kilpailukykyisessä ja ympäristöllisesti kestävässä taloudessa tarvitaan uusia, kasvavia ja ekotehokkaita yrityksiä, jotka toimivat ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävästi. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Suomen on kyettävä yhtäaikaisesti luomaan maailman kärkeen ulottuvia osaamiskeskittymiä ja varmistamaan, että talouteen syntyy laajasti kilpailukykyisiä ja tuottavia työpaikkoja. Hallitus lisää tutkimus- ja kehitysrahoitusta erityisesti palvelusektorilla. Tavoitteena on palvelualan tuottavuuskehityksen parantaminen. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:
Suomen teollisuuden kustannuskilpailukyky on kansainvälisessä vertailussa hyvä. Teollisuuden kustannuskilpailukyky parani huomattavasti 1990-luvulla. Kehitys ei ole ollut suotuisa enää viime vuosina, vaan teollisuuden kustannuskilpailukyky on viime vuosina jopa hieman heikentynyt, jos kilpailukykyä mitataan ilman sähkö- ja elektroniikkateollisuutta. Kustannuskilpailukykyä on 2000-luvun alkuvuosina hieman heikentänyt euron vahvistuminen, mutta sitä on parantanut hyvä tuottavuuskehitys.

Palvelusektoria on pidetty kilpailukyvyn heikkona kohtana, koska tuottavuus ei kasva yhtä nopeasti kuin teollisuudessa. Kansainvälinen vertailu kuitenkin osoittaa, että Suomessa palvelusektori on varsin kilpailukykyinen. Uusia kilpailuetuja voidaan luoda julkisten palveluiden, kuten terveydenhuollon ja julkisen hallinnon, organisaatioita tehostamalla.

Bruttokansantuote

Kuvaus:

Indikaattori **Bruttokansantuote** (BKT) mittaa taloudessa tuotettujen tavaroiden ja palvelujen määrää. Sitä pidetään hyvänä talouden kehitystä kuvaavana indikaattorina. BKT:n kasvun voidaan tulkita kertovan keskimääräisesti kansalaisten taloudellisen varallisuuden kasvusta, mutta se ei kuvaa välttämättä kestävän kehityksen edellytysten paranemista eikä myöskään mui-

den hyvinvoinnin osa-alueiden kehitystä. BKT:n kasvu saattaa lisätä ympäristön kuormitusta ja luonnonvarojen kulutusta. Tästä on jo osittain päästy eroon (ks. indikaattorit Energian ja luonnonvarojen kulutuksen irtikytkentä talouskasvusta sekä Ympäristökuormituksen irtikytkentä talouskasvusta).

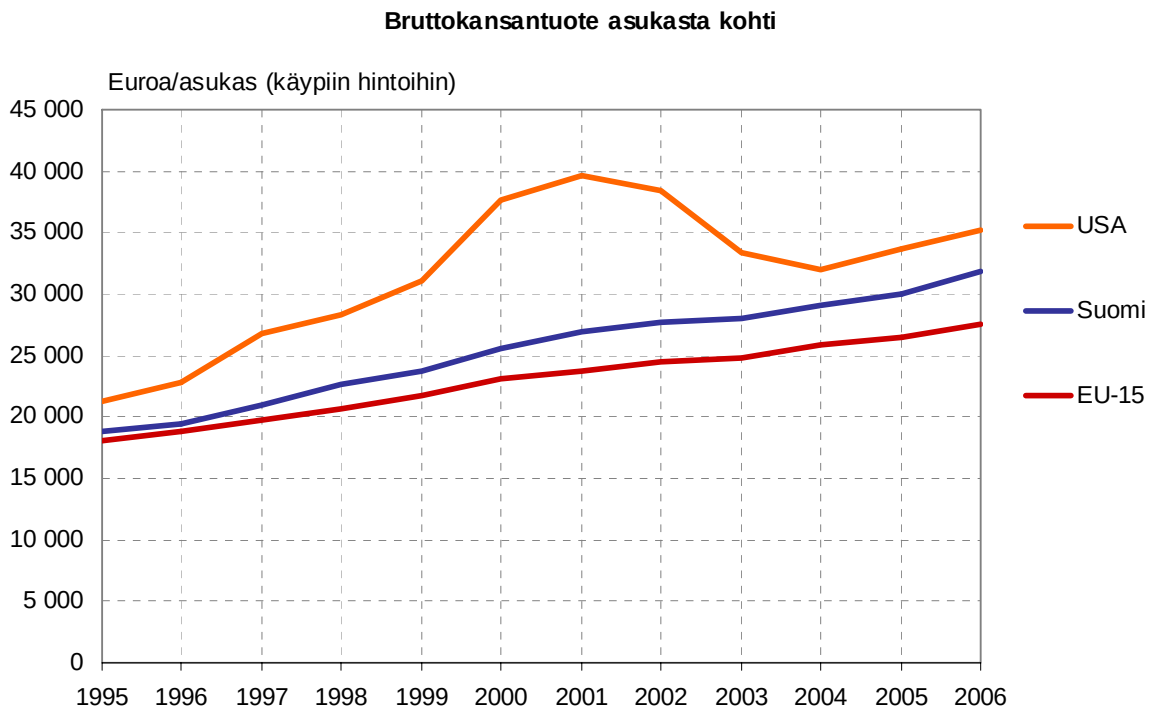

Lähde: Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito; Eurostat

Tavoite:

Korkean tulotason turvaaminen edellyttää tuottavuuden jatkuvaa parantamista. Hyvä tuottavuuskehitys niin tavara- kuin palvelutuotannossakin edellyttää, että työntekijöiden työhyvinvointi ja kannustimet inhimillisen pääoman kasvattamiseen sekä innovaatiotoimintaan ovat riittävät. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Hallitusohjelma 2007:
Hyvinvoinnin turvaamiseksi talouden kasvua ohjataan ekologisesti kestävälle pohjalle. Hallituksen elinkeinopolitiikan tavoitteena on edistää talouden kasvua parantamalla tuottavuutta ja työllisyyttä. Tämä edellyttää työvoiman saatavuuden, osaamisen ja innovatiivisuuden vahvistamista ja talouden rakenteiden uudistamista.

Tulkinta:

Suomen talous on kasvanut tasaisesti ja suhteellisen nopeasti lukuun ottamatta 1990- luvun alun lamaa, jonka seurauksena kokonaistuotanto väheni Suomessa enemmän kuin missään muussa länsimaassa toisen maailmansodan jälkeen. Talouskasvu on elpynyt pitkälti viennin ansiosta, mutta myös kotimainen kysyntä on kasvanut nopeasti.

Elatussuhde:

Kuvaus:

Indikaattori **Elatussuhde** kertoo työssäkäyvien ja ei-työllisten suhteesta. Se ilmaisee kuinka monta työvoiman ulkopuolella olevaa (0-14 -vuotiaat lapset, työttömät, eläkeläiset ja kotiäidit ja -isät) on sataa työllistä henkilöä kohden.
Tasapainoisen kestävän kehityksen haaste tulevaisuudessa on julkisen talouden kestävyyden turvaaminen. Elatussuhteen heikkeneminen on kansallisella tasolla julkisen rahoituksen merkittävin haaste. Elatussuhteen kehitykseen vaikuttaa erityisesti väestön ikärakenteen muuttu-

minen: suurten ikäluokkien tulo eläkeikään, ihmisten eliniän piteneminen ja syntyvyyden lasku. Laskelmien mukaan elatussuhde alkaa muuttua epäedullisemmaksi vuoden 2010 taitteessa. Sen jälkeen työelämän ulkopuolella olevia arvioidaan olevan selvästi enemmän kuin työllisiä.
Toinen elatussuhteeseen keskeisesti vaikuttava tekijä on työllisyyskehitys. Julkisten menojen rahoitus perustuu ennen kaikkea korkeaan työllisyysasteeseen. Laaja työttömyys ja varhainen siirtyminen eläkkeelle voimistavat väestön ikärakenteen muutoksen vaikutusta entisestään. Julkisen talouden turvaamiseksi olisikin painotettava sekä työttömyyden alentamista, lisääntyvää osallistumista työmarkkinoille että pidempiä työuria. Myös ulkomaisten työntekijöiden ja perheiden muutto Suomeen voisi osaltaan lievittää väestörakenteen muutosten vaikutuksia

Elatussuhde

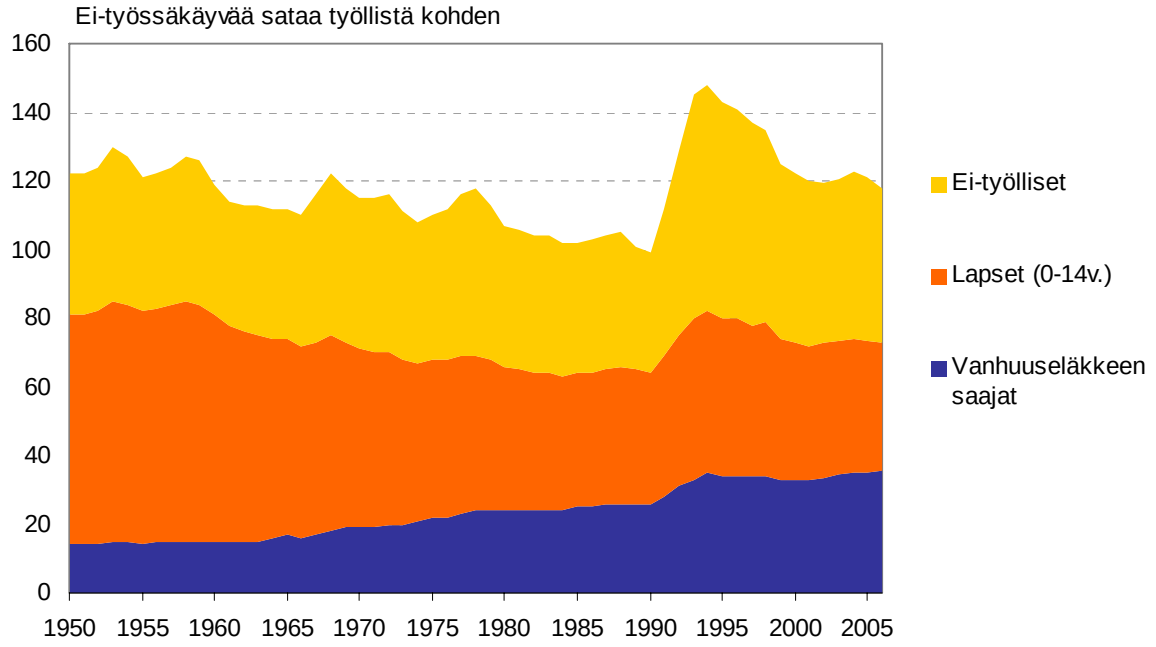

Lähde: Sosiaali- ja terveysministeriö

Tavoite:

Suomen tavoitteena on jatkossakin hyvinvointiyhteiskunnan säilyttäminen, jolle kansantalouden hyvä kilpailukyky ja sekä vakaa julkinen talous luovat edellytykset. Hyvinvointiyhteiskunnan kestävä perusta edellyttää 75 prosentin työllisyysastetta.
Työikäisten työssä jaksamisella, työkyvyttömyyttä ehkäisemällä, nopealla koulutukseen pääsyllä ja valmistumisella sekä elinikäisellä oppimisella parannetaan julkisen talouden pohjaa. Tarvitaan myös hallittua työperusteista maahanmuuttoa, joka täydentää työvoiman tarjontaa niiltä osin kuin syntyy puutetta kotimaisesta työvoimasta. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Elatussuhteeseen vaikuttaa ikärakenteen ja työttömyyden kehitys. Vuoteen 1990 asti työikäisen väestön osuus koko väestöstä lisääntyi. Lasten osuus väheni ja vanhusten osuus väestöstä kasvoi, mutta hitaasti.
Ennen 1990–luvun alun talouslamaa elatussuhde oli n. 100, eli yksi ei työssäkäyvä jokaista työllistä kohden. Laman seurauksena elatussuhde nousi voimakkaasti, ollen suurimmillaan 148 vuonna 1994 mutta on tasaantunut n. 120 tasolle 2000–luvulle tultaessa.
Väestöennusteiden mukaan vanhusväestön osuus kasvaa nopeasti vuoden 2010 jälkeen sodanjälkeisten suurten ikäluokkien siirtyessä tai siirryttyä eläkkeelle sekä eliniän pidentyessä. Tulevina vuosikymmeninä lasten väestöosuuden oletetaan pienenevän ja pysyvän alhaisella tasolla.

Julkinen velka:

Kuvaus:

Indikaattori **Julkinen velka** kertoo julkisen talouden tasapainosta. Suomessa julkisyhteisöihin luetaan valtio, kunnat ja kuntayhtymät, Ahvenanmaan maakuntahallinto sekä sosiaaliturvarahastot. Velkaantunut talous muodostaa riskin kestävyydelle. Mikäli julkinen velka kasvaa suureksi, on veroja nostettava tai vähennettävä julkisia menoja. Korkea velkaantuneisuus vaikuttaa korkomenojen ja lyhennysten kautta valtion ja kuntien mahdollisuuksiin rahoittaa mm. hyvinvointipalveluja.

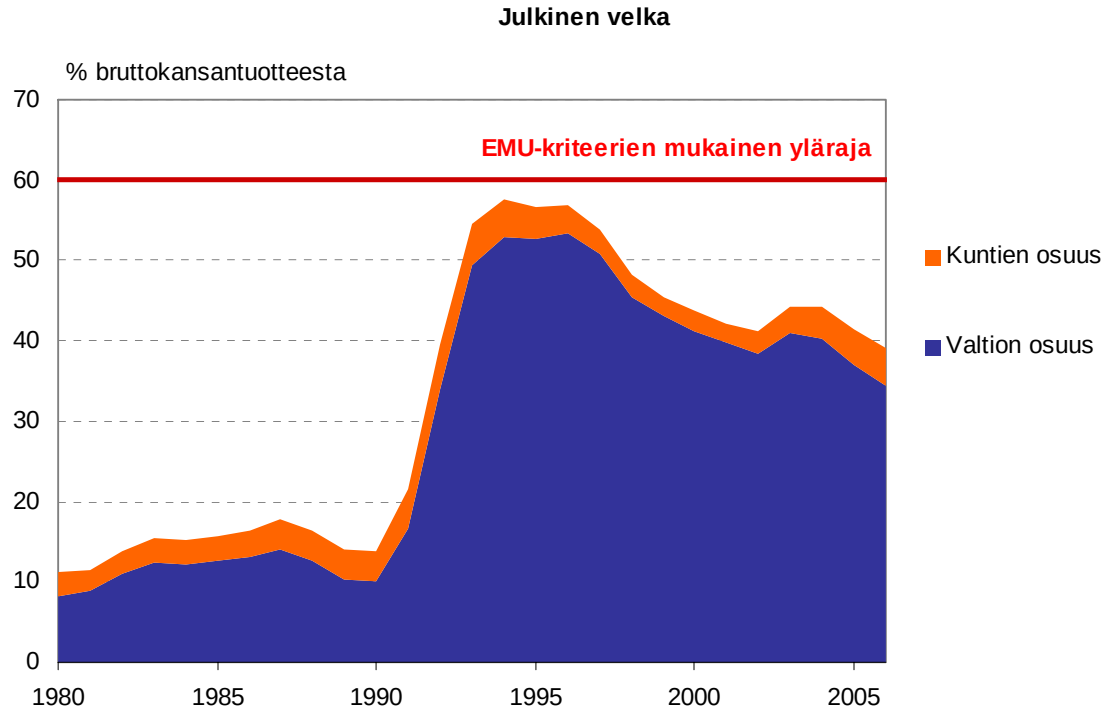

Lähde: Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito

Tavoite:

Suomen tavoitteena on jatkossakin hyvinvointiyhteiskunnan säilyttäminen, jolle kansantalouden hyvä kilpailukyky ja sekä vakaa julkinen talous luovat edellytykset.
Työikäisten työssä jaksamisella, työkyvyttömyyttä ehkäisemällä, nopealla koulutukseen pääsyllä ja valmistumisella sekä elinikäisellä oppimisella parannetaan julkisen talouden pohjaa. Tarvitaan myös hallittua työperusteista maahanmuuttoa, joka täydentää työvoiman tarjontaa niiltä osin kuin syntyy puutetta kotimaisesta työvoimasta. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Julkista taloutta tulee hoitaa niin, ettei synny yllättäviä tarpeita verojen korottamiseen tai julkisten menojen leikkaamiseen. Tälle hallitus luo pohjan vastuullisella meno- ja veropolitiikalla. Valtion menojen osalta noudatetaan kehitettyä kehysmenettelyä ja julkisen talouden tasapainolle asetetaan vähimmäistavoite.
Palvelujen turvaaminen edellyttää vahvaa taloudellista perustaa sekä uusia palvelujen järjestämis- ja tuottamistapoja. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

Suomen julkinen talous oli ennen 1990-lukua yksi vähiten velkaisista. Julkisen bruttovelan osuus oli n. 15 prosenttia bruttokansantuotteesta. 1990-luvun alun lama johti verotulojen laskuun ja sosiaalimenojen nousuun. Tästä seurannut alijäämä katettiin valtion velanotolla. Julkisyhteisöjen bruttovelan suhde bruttokansantuotteeseen nelinkertaistui muutamassa vuodessa lähes 60 prosenttiin. Kuitenkin Suomi on pysynyt EU:n asettaman 60 prosentin rajan alla koko ajan. Tällä hetkellä valtion talous on vahva, mutta kuntien taloudellinen tilanne on hei-

kentynyt. Mikäli julkista taloutta koskevat kehitysarviot toteutuvat, tulee julkisten palvelujen ja eläkkeiden rahoitus yhä vaikeammaksi.

Nopean taloudellisen kasvun ansiosta velkasuhde on alentunut verrattain nopeasti vuoden 1995 jälkeen. Muissa rikkaissa maissa julkisen velan kansantuoteosuus on keskimäärin selvästi suurempi kuin Suomessa. Julkinen talous on ollut jälleen ylijäämäinen vuodesta 1999 lähtien. Ylijäämän ansiosta julkista velkaa on kyetty vähentämään.

Työttömyys

Kuvaus:

Yhä merkittävämpi osa teollisuustuotannosta syntyy muualla kuin kehittyneissä teollisuusmaissa teollistuvien maiden alhaisen kustannustason takia. Työttömyys on Suomessa muita EU-maita selkeämmin keskittynyt alemman koulutustason työvoimaan, johon myös voimakkaimmin kohdistuu kehittyvien teollisuusmaiden kilpailu tuotannosta. Kun väestön koulutustaso nousee myös kehittyvissä maissa ja tietoliikenneyhteydet paranevat, siirtyy myös luovaa, korkeaa koulutusta vaativaa työtä pois Suomesta. Tämä muodostuu ongelmaksi, mikäli uutta yritystoimintaa ja uusia työpaikkoja ei saada syntymään vanhojen tilalle. Kehittyvien maiden suuret markkina-alueet luovat kuitenkin myös uusia mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille.

Työttömyyden vähentämiseksi on osaltaan ratkaistava työvoiman kohtaanto-ongelma, jossa työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät eri tekijöistä johtuen vastaa toisiaan. Tämä kohtaanto-ongelma voi johtua mm. seuraavista tekijöistä:

- Elinkeinorakenteen, ammattirakenteen ja osaamisvaatimusten muuttuessa työvoiman ammattitaito ei vastaa muuttuvaa työvoiman kysyntää
- Työvoiman kysyntä ei vastaa alueellista tarjontaa.

Indikaattori **Työttömyys** kuvaa työttömyysastetta ja työttömien lukumäärää.

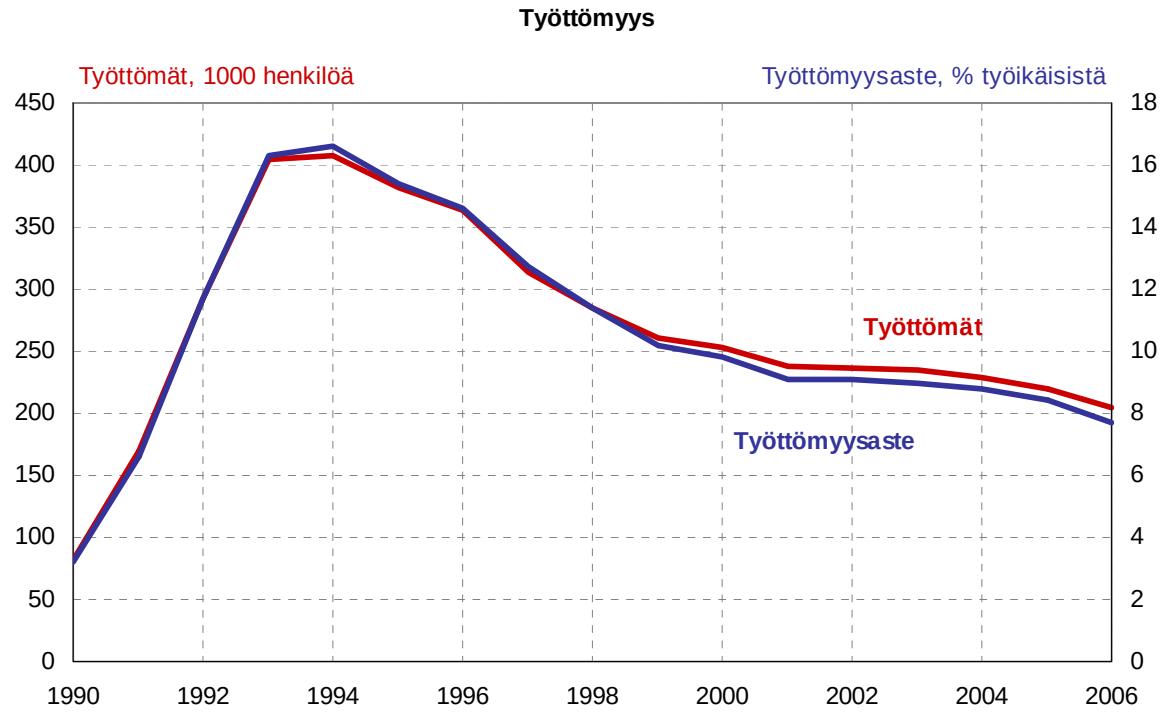

Lähde: Tilastokeskus, Työvoimatutkimus

Tavoite:

Menestyminen globaalissa kilpailussa edellyttää erikoistumista, muutosvalmiutta ja omien vahvuuksien hyväksikäyttöä. Suomi hyödyntää omia vahvuuksiaan, eli koulutusta, vakaita työ-

markkinasuhteita, teknologiaa, ympäristönsuojelun korkea tasoa ja hyvää hallintoa pääsyä hyvinvointipalveluihin sekä tasa-arvoa ja panostaa niihin jatkossakin.
Suomen tavoitteena on tarjota sekä yrityksille että ihmisille sellainen toimintaympäristö, joka houkuttelee toimimaan Suomessa ja Suomesta jatkossakin. Suomen on turvattava yrityksille kilpailukykyinen toimintaympäristö. Tämä edellyttää toimivia työmarkkinoita, tehokasta innovaatiojärjestelmää, kunnossa olevia perusrakenteita (infrastruktuuria) ja toimivia peruspalveluja sekä hyvää sääntely-ympäristöä. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Hallituksen tavoitteena on lisätä suomalaisten hyvinvointia parantamalla edellytyksiä työllisyyden tuntuvalle kohenemiselle ja tuottavuuden kasvun nopeutumiselle. Valtion työvoimapolitiikkaa uudistetaan tavoitteena parantaa työnhakijain ja työpaikkojen kohtaantoa, edistää uusien työpaikkojen ja yritysten syntymistä sekä vähentää työttömyyttä ja osaltaan estää syrjäytymistä.
Lähimpien vuosien suurin uhka vahvalle talouskasvulle on työvoiman riittämätön saatavuus siitä huolimatta, että työttömyys on edelleen suurta ja työllisyysaste verraten alhainen. Tämän vuoksi hallitus pyrkii määrätietoisesti vahvistamaan työvoiman tarjontaa, parantamaan sen kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa sekä vähentämään työttömyyttä kestävästi alle 5 prosentin tasolle. (Hallitusohjelma 2007)

Tulkinta:

1990-luvun laman suurtyöttömyyden aikana työttömien määrä oli enimmillään yli 400 000 henkilöä ja työttömyysaste oli korkeimmillaan 16,6 prosenttia vuonna 1994. Työttömien määrä on laskenut laman synkimmistä vuosista niin, että vuonna 2006 työttömyysaste oli Suomessa 7,7 prosenttia ja työttömien lukumäärä 204 000. Tästä työttömyys on edelleenkin vähentynyt, syyskuussa 2007 työttömyysaste oli 6,4 prosenttia ja työttömien lukumäärä 168 000.

6. Suomi globaalina toimijana ja vastuunkantajana

Julkiset kehitysyhteistyömäärärahat (maksatukset)

Kuvaus:

Kehitysyhteistyöllä tarkoitetaan resurssien siirtoa rikkailta mailta köyhien maiden kehitykseen. Voidaan ajatella, että kehitysyhteistyö on rikkaiden maiden osoitus kansainvälisestä vastuuntunnosta. Indikaattori **Julkiset kehitysyhteistyömäärärahat** kuvaa kehitysyhteistyöhön käytettyjen varojen määrää suhteessa bruttokansantuloon. YK:n suositus kehitysyhteistyöhön suunnattujen varojen määräksi on 0,7 prosenttia teollisuusmaiden bruttokansantulosta.

Kehityspolitiikan tärkein tavoite on YK:n vuosituhattavoitteiden saavuttaminen. Kehitysyhteistyössä puututaan mahdollisimman monipuolisesti köyhyyden ja kehittymättömyyden erilaisiin syihin sekä ilmenemismuotoihin. Kehitysapua annetaan sosiaaliseen kehitykseen kuten opetukseen, terveydenhuoltoon ja väestökysymysten hoitoon. Myös talouselämän perusrakenteet, kuten energiantuotanto ja tietoliikenne, ovat kehitysyhteistyön kohde. Lisäksi keskeistä on tuotannon kuten maatalouden ja teollisuuden kehittäminen.

Suomi painottaa kehityspolitiikassaan aiempaa vahvemmin ympäristö- ja ilmastokysymyksiä, kriisien ennaltaehkäisyä sekä rauhanprosessien toteutumista. Kehitysyhteistyössä pyritään kestävään luonnonvarojen käyttöön ja ympäristönsuojeluun. Suomella on käynnissä ympäristönsuojeluun liittyviä hankkeita useissa maissa. Ympäristönäkökulma huomioidaan kaikkien projektien, ei ainoastaan ympäristöprojektien yhteydessä.

Kehitysyhteistyön tavoitteisiin kuuluu tasa-arvon, demokratian, ihmisoikeuksien ja hyvän hallinnon edistäminen. Hyvä hallinto tarkoittaa, että valtio toimii aktiivisesti demokraattisen ja tehokkaan hallintokoneiston luomiseksi. Tavoitteet liittyvät läheisesti yhteen. Demokratia ei toteudu ilman tasa-arvoa.

Julkiseen kehitysyhteistyöhön käytetyt rahat

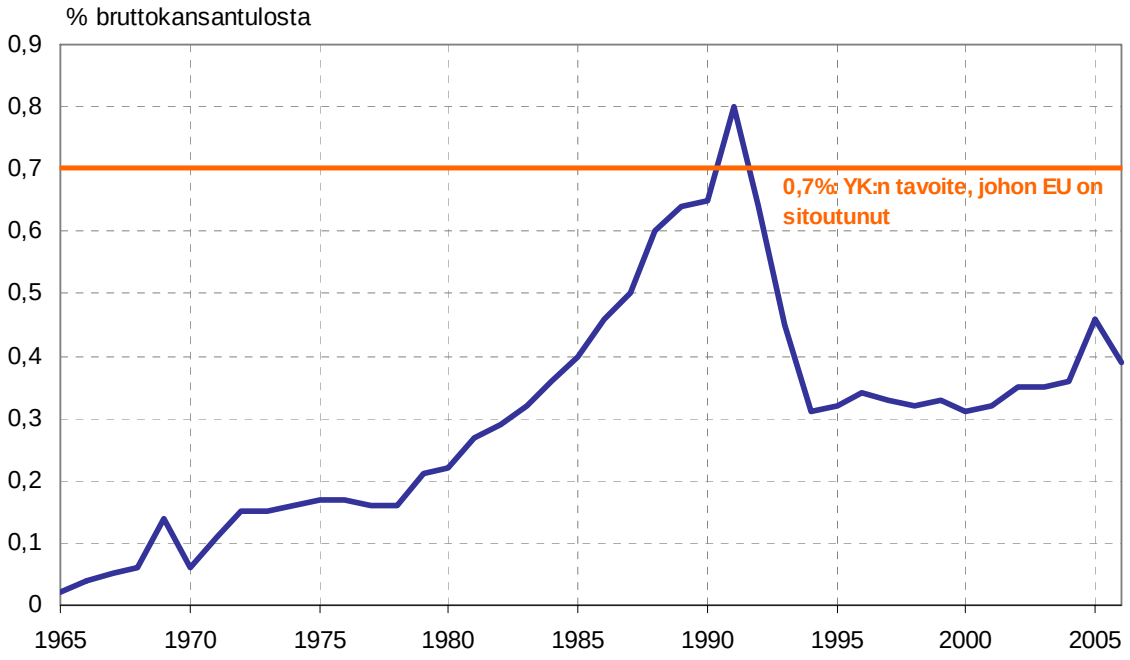

Lähde: Ulkoasiainministeriö

Tavoite:

Suomi on sitoutunut nostamaan kehitysyhteistyömäärärahansa 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta. Kehitysavun määrän lisääntyessä on huomiota kiinnitettävä sen laatuun. Suomen panokset suunnataan tukemaan maiden omia, demokraattisesti ja osallistavasti määrättyjä tavoitteita. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta*:*

Suomi on täyttänyt YK:n asettaman tavoitteen kehitysyhteistyömaksatusten tasosta vuonna 1991. Laman seurauksena määrärahat vähenivät voimakkaasti. Vuonna 2005 määrärahat nousivat 0,46 prosenttiin bruttokansantulosta (725,7miljoonaa euroa), mutta määrärahoja nostavat Irakille myönnetyt velkahelpotukset. Vuoden 2006 määrärahat olivat 0,39 prosenttia bruttokansantulosta (658,6 miljoonaa euroa).

Suomalaisten yritysten investoinnit ulkomaille

Kuvaus:

Kestävällä pohjalla toimivan yksityisen elinkeinotoiminnan tuottama talouskasvu on tärkeää hyvinvoinnin ja työpaikkojen lisäämiseksi sekä köyhyyden vähentämiseksi kaikissa maissa. Indikaattori **Suomalaisten yritysten investoinnit ulkomaille** kuvaa ulkomaisten investointien kehitystä maanosittain.
Suorien investointien tilastot kuvaavat toisessa maassa sijaitsevalle kohteelle annettua suoraa rahoitusta. Suorat sijoitukset indikoivat aikaisemmin melko hyvin myös ulkomaisten investointien kehitystä eli sijoittajan kansainvälisiä yrityskauppoja ja sijoituskohteiden reaali-investointeja. Nykyisin suorat sijoitukset sisältävät monimutkaisia konsernin sisäisiä rahoitusjärjestelyjä ja oman lisänsä tuovat erityisesti rahoitukseen ja omistamiseen erikoistuneet konsernin sisäiset yhtiöt.

Suomalaisten yritysten investoinnit ulkomaille

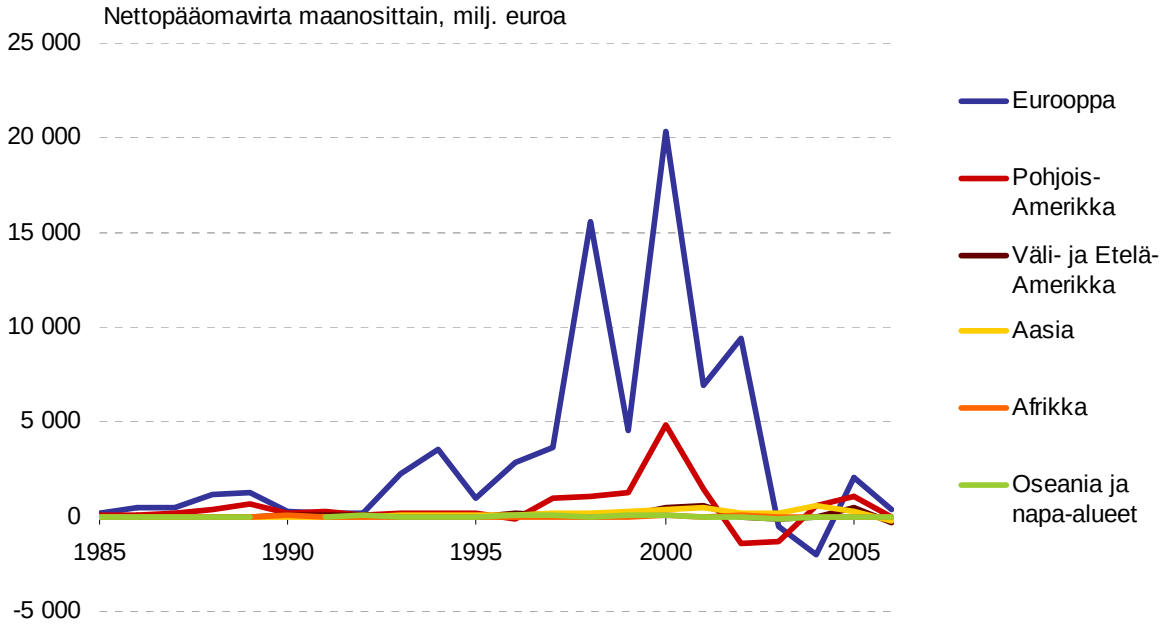

Lähde: Suomen Pankki, Rahoitusmarkkina- ja tilasto-osasto

Suomalaisten yritysten investoinnit ulkomaille (investoinneiltaan pienimmät maanosat)

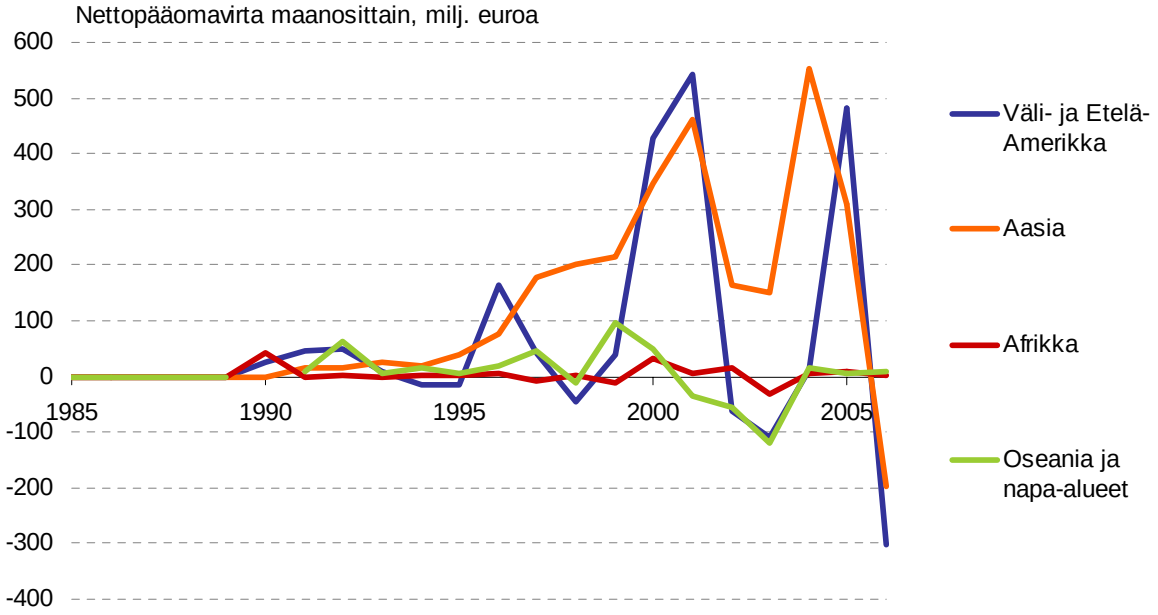

Lähde: Suomen Pankki, Rahoitusmarkkina- ja tilasto-osasto

Tavoite:

Suomalaisten yritysten osallistumista YK:n vuosituhatjulistuksen päämäärien toimeenpanoon kannustetaan. Yritysten kiinnostuksen ja toiminnan suuntaamista myös köyhimpiin kehitysmaihin rohkaistaan tavoitteena edistää yhteistyötä ja kumppanuuksia julkisen ja yksityisen sektorin välillä. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Tulkinta:

Indikaattorista on nähtävissä, että suurimmat pääomavirrat suuntautuvat Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Kansallisen kestävän kehityksen strategian tavoitteena on suunnata yritysten kiinnostusta ja toimintaa köyhimpiin kehitysmaihin. Tämän kaltaista suuntausta ei kuitenkaan ole nähtävissä, sillä esim. Afrikkaan suuntautuvat investoinnit ovat määrällisesti hyvin pieniä. Suomen suorien sijoitusten nettopääomavirtojen tulkintaa vaikeuttaa yritysten voimakas kansainvälistyminen.

Tutkimus- ja kehittämismenot sekä myönnetyt patentit

Kuvaus:

Tutkimuksella ja tuotekehityksellä on suuri vaikutus kansantalouden kasvuun ja yritysten menestymiseen. Sen takia tutkimukseen ja tuotekehitykseen panostamisesta on Suomessa ja muissa teollisuusmaissa tullut yksi tärkeimmistä keinoista tavoiteltaessa kilpailukyvyn parantamista. Indikaattorissa **Tutkimus- ja kehittämismenot sekä myönnetyt patentit** on mukana julkisen ja yliopistosektorin ja yritysten tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot.

Yksi kestävän kehityksen keskeisistä lähtökohdista on tiedon lisääntyminen sekä syy- ja seuraussuhteiden ymmärtäminen. Tutkimus- ja kehittämistoiminta on systemaattista tiedon lisäämistä ja tiedon käyttämistä uusien sovellusten kehittämiseksi.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tuloksia on totuttu mittaamaan muun muassa patenttien määrällä. Patenttien määrä ei kuitenkaan suoraan kuvaa uusien tuotteiden tai innovaatioiden määrää. Yrityksille ei suinkaan aina ole edullista julkistaa keksintöjään patentoimalla niitä. Lisäksi patentit voivat olla taloudelliselta ja tuotantoon vaikuttavalta arvoltaan hyvin erilaisia.

Tutkimus- ja kehittämismenot sekä myönnetyt patentit

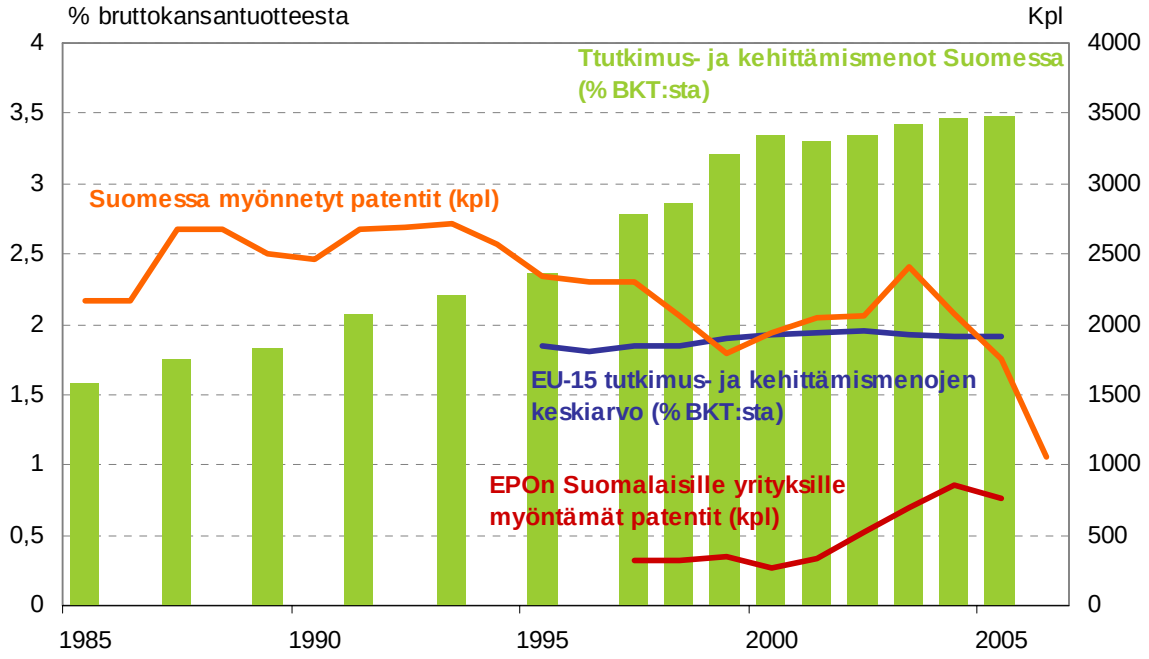

Lähde: Tilastokeskus, Tutkimus- ja kehittämistoiminta; Patentti- ja rekisterihallitus; Eurostat

Tavoite:

Edistetään toimia, joilla teollisuus pystyy uudistumaan ja tuottamaan kestävän kehityksen mukaisia innovaatioita ja liiketoimintaa. Tällä vahvistetaan suomalaisen teollisuuden menestymistä ja edesautetaan työllisyyttä sekä korkean osaamispääoman pysymistä Suomessa. (Kansallinen kestävän kehityksen strategia 2006)

Hallitus lisää julkista tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitusta tavoitteena julkisen ja yksityisen t&k -rahoituksen nousu neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta. Yliopistojen julkista

perusrahoitusta lisätään kauttaaltaan ja tehdään tieteellisen toiminnan tukemiseen suunnatut lahjoitukset laajasti verovähennyskelpoisiksi (Hallitusohjelma 2007).

Tulkinta:

Suomen tutkimus- ja kehittämismenot (t&k) ovat jatkuvasti kasvaneet ja osuus bruttokansantuotteesta on jo pitkään ollut EU-maiden toiseksi korkein Ruotsin jälkeen.
Tutkimus- ja kehitystoimintaan käytettiin Suomessa lähes 5,5 miljardia euroa vuonna 2005. T&k -menot ovat kasvaneet keskeytyksettä 1990-luvun alusta saakka pääosin yritysten, mutta viime vuosina myös korkeakoulusektorin menojen nousun myötä. Yritysten osuus menoista on nykyisin 71 prosenttia. Yritysten menojen nousun taustalla ovat elektroniikkateollisuuden kasvaneet t&k -panostukset.

Suomessa myönnettyjen patenttien määrä on laskenut voimakkaasti vuodesta 2003. Vuonna 2006 myönnettyjen patenttien määrä oli 1059. Suomalaiset yritykset patentoivat osan tuotteistaan Euroopan patenttitoimistossa (EPO), koska patentti on silloin voimassa useammassa maassa.